

Komunikace školy v krizových situacích

Diplomová práce

Studijní program: N7503 – Učitelství pro základní školy
Studijní obory: 7503T023 – Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy
7503T045 – Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy

Autor práce: **Bc. Kateřina Kupcová**
Vedoucí práce: PhDr. Stanislava Exnerová

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Kateřina Kupcová**
Osobní číslo: **P16000685**
Studijní program: **N7503 Učitelství pro základní školy**
Studijní obory: **Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy**
Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy
Název tématu: **Komunikace školy v krizových situacích**
Zadávací katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

V práci autorka vytvoří přehled typů krizových situací ve škole a popíše je. V další části popíše a zdůvodní komunikační prostředky a formy komunikace, které jsou pro zvládnutí krizových situací důležité. Zaměří se také na případné důvody selhání. Autorka bude v průběhu práce svoje výsledky pravidelně konzultovat a bude se držet metodických a organizačních pokynů vedoucí práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

MAREŠ, Jiří a Jaro KŘIVOHLAVÝ. Sociální a pedagogická komunikace ve škole. Praha: SPN, 1990, 161 s. Pedagogické a psychologické studie. ISBN 80-04-21854-7.

NELEŠOVSKÁ, Alena. Pedagogická komunikace v teorii a praxi: význam komunikace, vztah učitele k žákovi, komunikace ve škole, ukázky. Praha: Grada, 2005, 171 s. Pedagogika. ISBN 80-247-0738-1.

SVOBODA, Jan a Leona NĚMCOVÁ. Krizové situace výchovy a výuky. V Praze: Stanislav Juhaňák - Triton, 2015, 211 s. ISBN 978-80-7387-935-8.

ŠEĐOVÁ, Klára, Roman ŠVARŤÍČEK a Zuzana ŠALAMOUNOVÁ. Komunikace ve školní třídě. Praha: Portál, 2012, 293 s. ISBN 978-80-262-0085-7.

Jak správně pracovat se třídou: [materiály pro výchovné poradce a metodiky prevence na ZŠ a SŠ]. Praha: Raabe, c2011, [90] s. Dobrá škola. Výchovné poradenství. ISBN 978-80-87553-26-8.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Stanislava Exnerová

Katedra filosofie

Datum zadání diplomové práce:

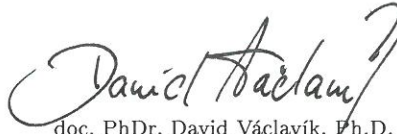
22. listopadu 2016

Termín odevzdání diplomové práce:

30. dubna 2018

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. David Václavík, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 3. května 2017

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že texty tištěné verze práce a elektronické verze práce vložené do IS STAG se shodují.

11. 4. 2019

Bc. Kateřina Kupcová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce PhDr. Stanislavě Exnerové za podnětné rady a připomínky, vstřícný přístup při konzultacích a věnovaný čas.

Anotace

Diplomová práce se zabývá komunikací školy v krizových situacích. Zaměřuje se především na komunikaci mezi učitelem a žáky a mezi učitelem a rodiči. V úvodních kapitolách jsou popsány pojmy pedagogická komunikace, krize a krizová situace ve škole. Následující kapitoly se zaměřují na formy komunikace mezi školou a rodiči a na tvorbu školních krizových plánů. Hlavní kapitoly charakterizují jednotlivé typy krizových situací a možný postup při jejich řešení. Soustředí se na použité formy komunikace, na co si dát při komunikaci pozor a čeho se vyvarovat. Jednotlivé typy krizových situací jsou doplněny konkrétními příklady z pedagogické praxe. Závěrečné kapitoly popisují pravidla komunikace s rodiči a informační povinnost školy.

Klíčová slova

komunikace, krizová situace, škola, učitel, žák, rodič

Anotation

This thesis deals with school communication in crisis situation. It mainly focuses on communication between the teacher and pupils and between the teacher and parents. The introductory chapters define the terms such as pedagogical communication, crisis and school crisis. Following chapters focus on forms of communication between the school and parents and on the creation of school crisis plans. The main chapters characterize the individual types of crisis situations and possible methods for their solution. It focuses on the used forms of communication, what to beware of during communication and what to avoid of. Individual types of crisis situations are supplemented by concrete examples from pedagogical practice. The final chapters describe the rules of communication with parents and the information duty of the school.

Key words

communication, crisis situation, school, teacher, pupil, parent

Obsah

Úvod.....	8
1 Komunikace v prostředí školy.....	10
2 Formy komunikace mezi školou a rodiči	12
3 Krizová situace	14
3.1 Faktory krizové situace	15
4 Osobnost učitele	18
4.1 Obraz učitele	18
4.2 Učitel jako poradce	19
4.3 Učitel jako zdroj krize.....	20
5 Krizový plán	22
6 Krizové situace spojené s agresivitou.....	25
6.1 Agresivita mezi žáky.....	27
6.2 Agresivita mířená na učitele.....	27
6.3 Zbraně ve škole	29
6.4 Příklady z praxe	32
7 Krizová situace záškoláctví	36
7.1 Příklad z praxe	39
8 Krizová situace krádež	41
8.1 Příklady z praxe	44
9 Krizové situace spojené s návykovými látkami	48
9.1 Příklady z praxe	54
10 Pravidla komunikace s rodiči	57
10.1 Příklad z praxe	61
11 Základní postup při komunikaci v krizové situaci	63
12 Informační povinnost školy	64
Závěr	68
Seznam použitých zdrojů.....	70
Seznam příloh	73
Příloha č. 1	I
Příloha č. 2	II

Úvod

Pod pojmem krizová situace si každý z nás může vybavit něco jiného. Ve své práci si pod pojmem krizové situace ve škole představuji situace spojené především s rizikovým chováním žáků. Rizikovým chováním se rozumí takové chování, jehož důsledkem je prokazatelný nárůst zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo pro společnost. V dnešní době učitelé a vedení škol stále častěji řeší krizové situace spojené s rizikovým chováním. Ne všichni pedagogičtí pracovníci jsou na krizové situace připraveni a vědí, jak v dané situaci komunikovat a postupovat. Neznalost komunikace v takových situacích je jedním z důvodů, proč jsem si toto téma vybrala. Jako budoucí učitelka na základní škole mám zájem být na takové situace teoreticky připravena.

Tato práce se zabývá především pedagogickou komunikací, která se odehrává v prostředí školy. Popisuje, jaké má škola možnosti komunikace s rodiči žáků. Definuje, co je to krize a jaké jsou faktory vzniku krizové situace ve škole. Jedna z kapitol se zaměřuje na osobnost učitele, protože je jedním z hlavních aktérů pedagogické komunikace a dokáže velmi ovlivnit vznik krizových situací i jejich řešení.

Dále se práce věnuje tomu, jak se škola může připravit na krizové situace. Přestože školy kladou důraz na primární prevenci vzniku rizikového chování u žáků, výskytu krizových situací v prostředí školy nelze zcela zabránit. Škola si zpracovává krizové plány, pomocí nichž řeší krizové situace vzniklé v prostředí školy, na školních akcích, nebo krizové situace, které se školní docházky žáků dotýkají. Znalost krizových plánů je pro pedagogy přípravou na to, jak v krizových situacích reagovat a postupovat. S krizovými plány týkajícími se rizikového chování žáků, by měli být seznámeni nejen učitelé, ale i žáci a rodiče.

Cílem práce je popsat vybrané krizové situace a postup při jejich řešení. Poukázat, na co si dát při komunikaci v těchto situacích pozor a čeho se vyvarovat. Vybrala jsem situace, se kterými se z mého pohledu v pedagogické praxi můžeme setkat nejčastěji. Jsou to krizové situace spojené s agresivitou fyzickou i verbální, mířenou na žáky i na učitele, záškoláctví, krádeže a krizové situace spojené s návykovými látkami. Jednotlivé typy krizových situací jsou doplněny konkrétními příklady z praxe. Příklady ukazují, jak je možné krizové situace řešit a jak v takových situacích komunikovat.

Závěrečné kapitoly popisují pravidla, jak komunikovat s rodiči, základní postup řešení krizových situací a informační povinnost školy vůči zákonným zástupcům, odboru sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) i Policii ČR.

1 Komunikace v prostředí školy

Komunikací rozumíme sociální interakci, při které dochází k výměně informací mezi lidmi. V prostředí školy můžeme hovořit o pedagogické komunikaci. Je to speciální případ sociální komunikace, sleduje pedagogické cíle, pomáhá vzdělávat a vychovávat.¹ Mareš a Křivohlavý ve své publikaci uvádějí definici pedagogické komunikace D. Gavory, který pedagogickou komunikaci definuje „jako vzájemnou výměnu informací mezi účastníky výchovně vzdělávacího procesu, která slouží výchovně vzdělávacím cílům. Informace se v ní zprostředkovávají jazykovými a nejazykovými prostředky. Má stránku obsahovou, procesuální a vztahovou.“²

J. Mareš a J. Křivohlavý citují H. P. Griceho, který koncipuje pedagogickou komunikaci do pěti bodů:

1. Princip kooperace – spolupracuj s partnery.
2. Maxima kvantity – řekni dost, ale neříkej více než je nezbytné, ať je tvé sdělení dostatečně informativní, ale zároveň co nejúspornější.
3. Maxima kvality – nelži, neříkej nic, pro co nemáš dostatek důkazů.
4. Maxima relevance – řekni to, co je v daný moment důležité a vhodné vzhledem k tématu, cílům, účastníkům.
5. Maxima způsobu – vyjadřuj se jasně, srozumitelně, přesně, jednoznačně.³

Funkce pedagogické komunikace:

- „zprostředkovává společnou činnost účastníků, pracovní postupy
- zprostředkovává vzájemná působení účastníků (výměna informací, zkušeností, motivů ad.)
- zprostředkovává osobní i neosobní vztahy
- formuje všechny účastníky pedagogického procesu, zejména osobnost žáků

¹ MAREŠ, J. a J. KŘIVOHLAVÝ. *Komunikace ve škole*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, ISBN 80-210-1070-3. s. 24

² MAREŠ, J. a J. KŘIVOHLAVÝ. *Sociální a pedagogická komunikace ve škole*. Praha: SPN, 1990, Pedagogické a psychologické studie. ISBN 80-04-21854-7. s. 30

³ MAREŠ, J. a J. KŘIVOHLAVÝ, pozn. 1, s. 25

- *je prostředkem k uskutečnění výchovy a vzdělávání; cíl, učivo, metody vystupují v pedagogickém procesu ve slovní či mimoslovní podobě*
- *konstituuje každý výchovně vzdělávací systém* ⁴

Z výčtu funkcí pedagogické komunikace uvedené J. Marešem a J. Křivohlavým bych vybrala pro mou práci dvě nejdůležitější. Za prvé, formuje všechny účastníky pedagogického procesu, zejména pak osobnost žáků a za druhé, je prostředkem k uskutečňování výchovy a vzdělávání.

Rozlišujeme tři typy pedagogické komunikace. Podle míry připravenosti můžeme pedagogickou komunikaci dělit na detailně připravenou, částečně připravenou a nepřipravenou. Částečně připravenou komunikací se rozumí komunikace opakující se v určitých situacích a učitel na základě svých zkušeností dokáže odhadnout, jak bude probíhat. Nepřipravená pedagogická komunikace probíhá v neočekávaných situacích. Často se jedná o situace emočně vypjaté, kdy je nutné se vcítit do ostatních účastníků, odhadnout možný vývoj událostí, případné důsledky a pohotově i správně zareagovat.⁵ Přestože definujeme komunikaci jako nepřipravenou, je možné se na ni alespoň částečně připravit. Jedná-li se o nepřipravenou komunikaci spojenou s krizovou situací, přípravou může být dostatečná znalost krizových plánů a postupů při komunikaci v krizi nebo využití zkušeností z obdobných situací z minulosti a schopnost modifikovat řešení na situaci novou.

Pedagogická komunikace představuje pro laickou veřejnost pouhé předávání učebních informací. Její obsah však závisí na funkci, kterou v daný moment s její pomocí chceme vykonávat. Může např. organizačně zajišťovat průběh společné činnosti, zprostředkovávat mezilidské vztahy, postoje nebo emocionální stavy. Aktéry pedagogické komunikace jsou všechny osoby zapojené do výchovně-vzdělávacího procesu. Jsou jimi: učitel, žáci, ostatní učitelé, vedení školy, ostatní personál školy, rodiče a zřizovatel. Odehrává se nejen ve škole, ale také v rodině, ve sportovních či zájmových zařízeních, ve výchovných a převýchovných zařízeních, v pracovním prostředí.⁶ Této práci je stěžejní pedagogická komunikace mezi žákem a učitelem a mezi učitelem a rodičem.

⁴ MAREŠ, J. a J. KŘIVOHLAVÝ, pozn. 1, s. 25

⁵ MAREŠ, J. a J. KŘIVOHLAVÝ, pozn. 1, s. 26

⁶ MAREŠ, J. a J. KŘIVOHLAVÝ, pozn. 1, s. 30

2 Formy komunikace mezi školou a rodiči

Při řešení krizových situací ve škole je zapotřebí komunikace nejen s dítětem, ale také s rodiči. Velmi podstatným, ale zároveň nejméně spolehlivým kanálem komunikace mezi školou a rodinou je samotné dítě. Informace o tom, co se ve škole odehrává, mohou být velmi zkreslené a subjektivní. Dítě často líčí dění ve škole pouze ze svého úhlu pohledu a to zcela záměrně. Na základě toho vzniká velká část problémů a nedorozumění mezi rodinou a školou. Učitelé, ředitelé či vychovatelé musí často uvádět informace na pravou míru a vysvětlovat, že problém není tam, kde si rodiče myslí, že je.⁷ Jedná se o specifický typ komunikace mezi učiteli a rodiči, kdy dítě představuje prostředníka.

Způsobů jak může škola komunikovat s rodiči, existuje mnoho. Můžeme je rozdělit na přímé a nepřímé. Mezi nejčastější způsoby **přímé** komunikace patří **třídní schůzky**. Jejich základem je informovat rodiče o prospěchu a chování dětí, většinou se konají čtyřikrát do roka vždy před čtvrtletní klasifikací. Často mívají následující strukturu - nejprve učitel hovoří o záležitostech týkajících se všech, informuje o aktualitách školy, nových aktivitách a akcích, poté individuálně informuje o chování a prospěchu jednotlivých žáků. Vzhledem k tomu, že čas vymezený pro třídní schůzky je velmi omezený, individuální rozhovory často probíhají pouze s rodiči, jejichž dítě má s prospěchem nebo kázní problémy. Z vlastní zkušenosti mohou říci, že většina rodičů se třídních schůzek účastní, ale vnímají to spíše jako povinnost. Najdou se i rodiče, kteří se třídním schůzkám vyhýbají a většinou to jsou ti, s kterými by pedagog potřeboval hovořit nejvíce.

Další z přímých způsobů komunikace jsou stále více rozšířené **konzultační hodiny**. Hlavní výhodou je soukromí, ve kterém se schůzka odehrává a možnost dohodnout si individuální termín. Z vlastní zkušenosti mohou říci, že konzultační hodiny jsou využívány hlavně v případě, má-li dítě ve škole nějaký problém, ať už s prospěchem, kázní, se spolužáky, se samotným vyučujícím nebo s čímkoliv jiným. Podnět ke schůzce může přijít jak ze strany školy, tak ze strany rodičů. Konzultace mohou probíhat pouze mezi učitelem a rodiči nebo může být přítomný i žák. Přítomnost žáka je často velmi prospěšná, protože může na daný problém říci svůj názor, případně určité věci vysvětlit.

⁷ HUBATKA, M. Vnější faktory. *Řízení školy: odborný měsíčník pro ředitele škol*. roč. 2015, č. 3, s.32-34. ISSN 1214-8679. s. 32 .

Následně mohou hledat společné řešení, dítě se tak zapojí do procesu a snadněji může přijmout případnou kritiku nebo trest.

U nás ne příliš běžná forma přímé komunikace je **účast rodičů ve výuce**. Rodič zde může působit jako pozorovatel, ale zároveň i jako asistent pro učitele. V případě problémů, může rodič pozorovat chování svého dítěte případně učitele a lépe pochopit daný problém. Stále však existuje spousta učitelů, kteří této formě nejsou nakloněni, berou to jako narušování jejich práce, nechtějí, aby někdo nakoukl „pod pokličku“ jejich stylu vyučování. Je to tedy hodně individuální a záleží na učiteli, jestli tuto formu komunikace umožní.

Existuje i mnoho způsobů komunikace **nepřímé**. Můžeme sem zařadit jakékoliv vzkazy **v žákovských knížkách**, nebo různých notýscích, **vývěsky na nástěnkách**, dále **veškerou elektronickou komunikaci** (email, webové stránky, školní informační systémy – např. edupage, bakaláři). Školní informační systémy jsou stále více rozšířené a v mnoha směrech ulehčují pedagogům práci. Kromě elektronické žákovské, je zde možné posílat zprávy a komunikovat jak s jednotlivci, tak se skupinou. Je zde tedy možnost odeslat hromadou zprávu rodičům z jedné třídy, jednoho ročníku, celé škole, případně vytvořit vlastní skupinu. Kromě komunikace s rodiči, zde mohou komunikovat pedagogové mezi sebou. Speciální formou je **telefonická komunikace**. Může být využita buď k přímému hovoru nebo formou SMS zpráv. V dnešní době učitelé stále častěji dávají k dispozici svá soukromá telefonní čísla. Zde je velmi důležité dodržovat určitá pravidla, soukromé číslo by nemělo být ze strany rodičů nijak zneužíváno, aby rodiče nezasahovali do soukromí vyučujících. Ze svých zkušeností mohu říci, že se najdou rodiče, kteří této možnosti zneužívají a obtěžují učitele ve večerních hodinách nebo o víkendech, proto je dobré stanovit přesně daný čas, kdy je možné toto číslo využívat. To se týká i elektronické komunikace. Rodiče by měli být upozorněni, že pedagog není povinen ve svém volném čase kontrolovat email aj. formy elektronické komunikace. Rodiče tudíž nemohou od učitele požadovat okamžitou odpověď na zprávu odeslanou např. po 8. hodině večer nebo o víkendu.

3 Krizová situace

Krise je definována jako extrémní psychická zátěž, stav nebezpečí, nějaká rozhodující životní událost nebo rozhodující obrat v léčbě. Krize má velmi subjektivní charakter, je jedincem subjektivně vnímána jako ohrožení vlastní existence. Krizové situace můžeme dělit podle příčin, které mohou být jak vnější (např. situace ztráty, změny, rozhodování) tak vnitřní (vývojové krize, puberta, krize středního věku).⁸

V této práci pod pojmem krizová situace rozumím krize spojené s rizikovým chováním žáků. Jak bylo již řečeno, rizikové chování je takové chování, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných (včetně vzdělávacích) a dalších rizik pro jedince nebo společnost.

Z mého pohledu se jedná o nejběžnější krize ve školním prostředí, každý pedagog se během své praxe s nějakou takovou situací setká. Ne všichni jsou na takové situace připraveni a vědí jak správně postupovat.

V následujících kapitolách se zaměřím na krize spojené s agresivitou, záškoláctvím, krádežemi a s návykovými látkami.

S určitými typy krizových situací se člověk setkává každý den. Krize nás provázejí celý život a jsou jeho přirozenou součástí. Můžeme říci, že bez krize není růstu, vývoje ani změny. Krize nás posilují a ohrožují zároveň. „*Náročné a krizové situace nás učí novým postupům, nutí nás rychle se rozhodovat, tvořit, riskovat, ztrácet a získávat. Každý živý tvor je vybaven řadou mechanismů, jak náročné životní situace zvládat. Mnohdy je řešíme, aniž o tom víme, něco v nás samočinně automaticky koná a naše vůle se na to nepodílí. Sem patří základní vyrovnávací mechanismy na úrovni útěk, útok a ztuhnutí, které jsou nám dány biologicky.*“⁹ Je známo mnoho dalších přirozených postupů jak krizi vyřešit. Řešení se odvíjí od toho, o jak závažnou krizi se jedná, v některých případech postačí laická pomoc, tu může poskytnout rodina, přátelé, v případě žáka učitel. Jedná-li se o závažnější krizi je potřeba odborná institucionalizovaná pomoc.

⁸ LAZAROVÁ, B. *Netradiční role učitele: o situacích pomoci, krize a poradenství ve školní praxi*. 2., upr. vyd. Brno: Paido, 2008, 69 s. ISBN 978-80-7315-169-0. s. 19

⁹ BUČILOVÁ KADLECOVÁ, J., KREJČOVÁ, L. a V. MERTIN, ed. *Pedagogická intervence u žáků ZŠ: výklad je zpracován k právnímu stavu ke dni 31.10.2010*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. Meritum - výkladová řada. ISBN 978-80-7357-603-5. s. 109

Sám sobě jedinec v krizi může pomoci běžným vyjádřením emocí, zaměřením se na náhradní aktivity, změnou prostředí, sportem, vírou, ale také únikem do denního snění, hledáním úlevy v návykových látkách atd. Některé z těchto prostředků mohou pomoci krizi vyřešit, jiné naopak krizi spíše prohlubují.

Ve školním prostředí může žák požádat o pomoc při řešení krize učitele, kterému důvěřuje. Učitel by měl umět vyhodnotit, o jak závažnou krizi se jedná a rozhodnout zda dítě nepředá do odborné péče. I v případě potřeby odborníka by měl dítěti poskytnout první pomoc v podobě sociální opory. Jedná-li se o krizi náhle vzniklou např. rvačky, agrese, zneužití návykových látek, nemá učitel mnoho času na rozhodování, musí jednat rychle a profesionálně, často bez ohledu na přání zúčastněných. V první řadě zajistí bezpečí pro ohrožené jedince, a pak teprve volí další strategie.¹⁰

3.1 Faktory krizové situace

Základním faktorem vzniku krizových situací ve škole je žák a jeho osobnost. Na osobnost žáka má vliv velké množství faktorů, které ovlivňují jeho chování. Některé z nich můžeme označit jako rizikové pro vývoj žákovy osobnosti. Disponuje-li žák těmito faktory je zde větší riziko, že se dostane ve škole do krizové situace. Faktory ovlivňující osobnost můžeme rozdělit na vnitřní a vnější. Mezi vnitřní faktory patří biologické předpoklady žáka, mezi vnější patří vliv rodiny a prostředí, ve kterém žák žije, vztahy s vrstevníky, klima školy a školní třídy.

Vnitřním rizikovým faktorem mohou být určité temperamentové vlastnosti žáka, vývojové opoždění a postižení žáka, poruchy chování a učení. V současné době přibývá čím dál tím více dětí se specifickými poruchami chování nebo učení.¹¹ Pro vznik krizových situací ve škole můžou být rizikové zejména specifické poruchy chování spojené s hyperaktivitou. Nejčastěji se jedná o syndrom poruchy pozornosti s hyperaktivitou (ADHD). Projevem hyperaktivity s přidruženou poruchou chování je častá agresivita, která může být projevována verbálně i fyzicky (časté rvačky a napadání spolužáků, nepřiměřené reakce na kritiku nebo hodnocení). U dětí s přidruženou

¹⁰ LAZAROVÁ, B., pozn. 11, s. 19

¹¹ ČÁP, J. a J. MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, 655 s. ISBN 978-80-7367-273-7. s. 537

poruchou chování se může objevit i disociální chování (výrazná nekázeň, podvádění, lhaní), asociální chování (záškoláctví, útesy, poškozování cizích věcí, sebepoškozování), v některých případech i antisociální chování (např. krádeže).¹² Všechny tyto projevy mohou být faktorem pro vznik krizové situace ve škole.

Rodina svým chováním značně ovlivňuje vývoj dítěte, vliv může být pozitivní i negativní. Negativní vliv může mít neúplná rodina nebo doplněná rodina o nevlastního rodiče, rozpory ve výchovných stylech nebo úplná absence výchovy. Dále rodiny s nízkým socioekonomickým statusem, kde mohou být rodiče nezaměstnaní, mají dosažené nízké vzdělání a často se v takových rodinách objevují různé druhy závislosti (alkohol, návykové látky). Jsou-li děti v rodině svědky častého vulgárního vyjadřování nebo agresivního jednání je pravděpodobné, že si takové chování také osvojí.

Vrstevnické vztahy mohou mít negativní vliv na hodnoty žáka. Snaha zapůsobit na spolužáky a zapadnout do party vede některé jedince k rizikovému chování a s tím spojených krizových situací. V období adolescence je pro mnohé jedince důležitější vztah s vrstevníky než s dospělými (rodič, učiteli).

Klima školy zásadním způsobem utváří osobnost žáků a ovlivňuje jejich socializaci ve společnosti. *„Klima školy vyjadřuje kvalitu interpersonálních vztahů a sociálních procesů, které fungují v dané škole, tak, jak ji vnímají, prožívají a hodnotí učitelé, žáci, příp. zaměstnanci školy. Součástí klimatu školy je např. klima učitelského sboru, klima tříd, celkového prostředí školy atd.“*¹³ Jedná se tedy o kulturu školy, vztah rodičů se školou, vztah školy s veřejností. Zjednodušeně můžeme říci, že školní klima vyjadřuje jak se tam všichni lidé, kteří školu navštěvují, cítí, jaké mají mezi sebou vztahy a jestli sdílí nějaké společné hodnoty, podle kterých se chovají. *„Škola je komplexním sociálním organismem poskytujícím velké množství vzájemně provázaných sociálních zkušeností. Pro žáky je významným modelem sociálního chování a soužití. Škola je místem, kde dochází k intenzivnímu sociálnímu učení. Žáci vidí, jak se dospělí k sobě chovají, slyší, jak mezi sebou nebo o sobě navzájem mluví, jak ředitel jedná s učiteli, jak učitelé komunikují mezi sebou, jak se školníkem, kuchařkami, rodiči, jak reagují na sociální vztahy ve třídě, co podporují a čemu naopak chtějí v sociální oblasti zabránit, zda-li učitelé spolupracují.“*

¹² JUCOVIČOVÁ, D. *Specifické poruchy učení a chování*. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2014. 65 s. ISBN 978-80-7290-657-4

¹³ PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. [i.e. Vyd. 5.]. Praha: Portál, 2008, 322 s. ISBN 978-80-7367-416-8. s. 100

Rozhodující vliv na žáka má klima třídy. Na třídní klima můžeme nahlížet z hlediska sociálního, emočního a pracovního. Sociální rovina zahrnuje, zda mezi žáky panuje respekt, úcta, spolupráce, ohleduplnost nebo negativní znaky jako přemíra soutěživosti, agrese, žalování, zesměšňování, nepřejícnost, posmívání. Emoční rovina ukazuje, zda ve třídě panuje pohoda, důvěra, radost, pocit bezpečí nebo negativní emoce strach, nejistota, smutek, agrese, nervozita, napětí. Pracovní klima zahrnuje řád, respektování pravidel, soustředěnost, dotahování činností a úkolů do konce, pracovitost, čínorodost, důslednost nebo negativní znaky jako je chaos, roztěkanost, pasivita, nuda, lenost.¹⁴ Důsledkem převahy negativních znaků a emocí může být rizikové chování žáků a vznik krizových situací s tím spojených.

Nezanedbatelným faktorem pro vznik rizikového chování a možné krizové situace jsou média. V současné době média stále více ovlivňují nejen děti, ale i dospělé. Rizikové pro děti a mladistvé může být sledování pořadů, kde se vyskytuje velká míra násilí a agrese, nebo je zde konzumace alkoholu a kouření zobrazováno v pozitivním kontextu. Děti a mladiství mají potřebu ztotožňovat se se svými filmovými hrdiny a napodobovat jejich jednání. Nebezpečné jsou také reportáže popisující rizikové chování např. útoky na učitele, sebepoškozování, záškoláctví, mohou na žáky působit jako návod.¹⁵

Faktorem pro vznik krizové situace může být i učitel, jeho osobnost, chování a jednání. Více v následující kapitole 4 Osobnost učitele.

¹⁴ SPILKOVÁ, Vladimíra. Klima školy je zásadním aspektem pro utváření osobnosti dítěte: mnohdy bohužel nedoceňujeme význam sociálně emocionálního klimatu školy a třídy pro socializaci dítěte. *Moderní vyučování: časopis na podporu rozvoje škol*, 2013, roč. 19, č. 3-4, ISSN 1211-6858. s. 4-6

¹⁵ Děti a televize. In: *Děti a média*. [online]. [vid. 2. 4. 2019] Dostupné z: <https://www.detiamedia.cz/col/7/deti-a-televize.htm>

4 Osobnost učitele

4.1 Obraz učitele

Pro efektivitu pedagogické komunikace, ať už ve výuce či mimo ni, je podstatná důvěra. Důvěra v učitele je důležitá jak ze strany žáků, tak rodičů. Pokud žák nemá v učitele důvěru, je těžké požadovat více než formální spolupráci. V takém případě je obtížné řešit jakékoliv problémy.

Důvěru si učitel u žáků pěstuje dlouhodobě. Žáci si o učiteli vytváří obraz již v době, kdy je daný učitel ani neučí. Učitel musí počítat s tzv. haló efektem. Žáci i rodiče si mezi sebou řeknou, s kterým učitelem jsou spokojeni, kdo řeší problémy spravedlivě, kdo je moc přísný nebo s kým jsou hodiny zábavné. Často se tyto informace netýkají pouze školy, ale i soukromého života (např. pokud učitel hraje v kapele, hraje tenis nebo žil čas v zahraničí). Haló efekt se týká jak pozitivních tak negativních charakteristik, které se často šíří mnohem rychleji.

Vyučující sám může v žácích povzbuzovat pozitivní obraz své osoby. Dobré je, když si učitel pamatuje různé věci o žácích a přirozeně se o ně zajímá. Např. jaký kdo dělá sport, kroužek, kolik má žák sourozenců, jaké má zvíře atd. Zároveň je dobré, když se učitel nevyhýbá aktivitám odehrávajícím se mimo výuku, jako jsou školy v přírodě, výlety, divadla, sportovní aktivity. Zde má možnost si s žáky povídat o běžných věcech, které se netýkají výuky, ukáže se žákům v jiném světle, mají větší možnost ho poznat jako člověka a tím stoupá jejich důvěra.¹⁶

Učitel by měl dbát také na to, jak vystupuje mimo vyučovací hodiny. S žáky se setkává při dohledech na chodbách, šatnách nebo jídelně a žáci velmi vnímají, jestli se učitel usmívá, odpoví na pozdrav, poprosí, pokud o něco žádá, předbíhá ve frontě, často zvyšuje hlas nebo se vše snaží řešit v klidu bez křiku.

Žádný učitel nemůže počítat s tím, že jeho přístup bude mít stejné působení u všech žáků. Musí se snažit pracovat se všemi žáky a žádné nepřehlížet. Pokud určitý přístup na některého žáka neplatí, je potřeba mít připraven přístup jiný, který by, s ohledem k individualitě žáka, mohl zapůsobit. Působení učitele na žáka je mnohem komplikovanější a záleží na mnohem více faktorech než výše zmíněných. Důležité je,

¹⁶ BUČILOVÁ KADLECOVÁ, J., KREJČOVÁ, L. a V. MERTIN, pozn. 12, s. 42

aby se učitel nezalekl a snažil se hledat různé způsoby a přístupy pro to, aby komunikace s žáky probíhala na co možná nejlepší úrovni.¹⁷

4.2 Učitel jako poradce

Poradenská činnost není pro učitele primárním cílem. Vzhledem k tomu, že učitel je s žáky v každodenním intenzivním kontaktu, často je žáky požádán o pomoc či radu při řešení jejich osobních problémů. Z osobních zkušeností mohou říci, pokud žáci chtějí řešit své osobní problémy s někým ve škole, nejčastěji si vyberou svého třídního učitele. Třídní učitel je pro ně osoba známá a svým způsobem i blízká. Zejména žáci na prvním stupni mají se svým třídním učitelem velmi dobré vztahy. Žáci v případě, že mají problém, neřeší, jestli je na škole osoba, která má k řešení problému větší kvalifikaci (školní metodik prevence, psycholog, výchovný poradce) pro žáky je prioritou svěřit se osobě, ve kterou mají největší důvěru. Pomoc může už jen to, že učitel žáka vyslechne a bude mít pro jeho problém pochopení. Zároveň tím, že žáka neodbude, může předejít mnohem většímu problému nebo zmírnit jeho průběh či následky. Také by neměl zavírat oči, pokud sám rozpozná existenci problému, nebo když mu jeho zkušenosti a znalosti napovídají, že by problém mohl nastat. Učitel jako odborník by neměl odmítnout dítěti pomoci. Rozhodně by však neměl nahrazovat speciálního pedagoga, lékaře či psychologa. V případě, že ve škole není odborník, který poskytne bezprostřední krizovou intervenci, měl by učitel poskytnout pomoc i v oblasti, na které on sám odborníkem není. Bylo by neetické, kdyby se učitel vydával za odborníka, kterým není (lékař nebo psycholog), ale stejně tak neetické by bylo, kdyby odmítl žáka, protože k pomoci s řešením jeho problému není dost kompetentní.¹⁸

Dobré je, když učitel nečeká, až problém vznikne, ale snaží se problémům předcházet. Klade tak důraz na primární prevenci, využívat k tomu může minimálního preventivního programu školy. V případě, že už se problém vyskytne, využívá učitel sekundární prevenci, snaží se o to, aby průběh a důsledky byly co možná nejmenší. Pokud problém už nelze ovlivnit, přichází na řadu terciární prevence, která má za úkol minimalizovat škody vzniklé v důsledku problému.

¹⁷ BUČILOVÁ KADLECOVÁ, J., KREJČOVÁ, L. a V. MERTIN, pozn. 12, s. 41-42

¹⁸ BUČILOVÁ KADLECOVÁ, J., KREJČOVÁ, L. a V. MERTIN, pozn. 12, s. 131-133

Primární prevenci věnuje učitel čas na třídnických hodinách, v případě potřeby zařazuje řešení určitých situací i do běžných hodin. Aktuální problém je nejlepší řešit hned a nečekat, až na něj bude čas při třídnické hodině. Dobré je uvádět příklady z vlastní zkušenosti, ukázat tak žákům, že i učitel byl žákem, který řešil stejné problémy. Nebo vyprávět o tom, jak se stavěl k problémům, které musel jako učitel řešit v minulosti. Žáci tak získají představu o tom, jak se bude podobný problém řešit v případě, že nastane v budoucnu.¹⁹

4.3 Učitel jako zdroj krize

Učitel svým chováním a svými vlastnostmi ovlivňuje klima ve třídě i emoční stav jednotlivých žáků. Správný učitel se snaží žáky motivovat k pozitivnímu vztahu ke škole. Nemusí tomu tak být vždy, při špatném přístupu dochází k negativní motivaci žáků. Výsledkem může být odpor k učiteli, s tím spojené nevhodné až agresivní chování ke spolužákům i učiteli, nebo vyhýbání se vyučování, záškoláctví.

Nejvýznamnějším zdrojem negativní motivace je frustrace žákovských potřeb. Frustrací se rozumí psychický stav vyvolaný neuspokojením důležitých potřeb člověka. Školní docházka přirozeně omezuje žáky a jejich potřeby. Už to, že je školní docházka povinná, je omezení svobody člověka a pro někoho možný zdroj frustrace. Pomineme-li základní biologické potřeby (jídlo, pití, spánek), učitel svým chováním může ovlivnit uspokojení potřeb sociálních, výkonových i poznávacích. Mezi sociální potřeby se řadí potřeba psychického či fyzického bezpečí, která může být ovlivněna např. nejasností požadavků, odmítavým postoj učitele, sarkasmem a ironií ze strany učitele. Potřeby výkonové mohou být frustrovány kladením neadekvátních požadavků, nerespektováním pomalejšího pracovního tempa. Monotónní výklad, nevyužití zkušeností žáka nebo nemožnost najít smysluplnost ve školní práci narušují uspokojení poznávacích potřeb. Tím, že učitel dává najevo své nesympatie k žákovi, nebo naopak projevuje kladný vztah k jiným žákům, tiše podporuje odmítání žáka spolužáky, dochází k neuspokojení potřeb afiliace (potřeb pozitivních vztahů).²⁰

¹⁹ BUČILOVÁ KADLECOVÁ, J., KREJČOVÁ, L. a V. MERTIN, pozn. 12

²⁰ HRABAL, V, F. MAN a I. PAVELKOVÁ. *Psychologické otázky motivace ve škole. 2.*, upr. vyd. Praha: SPN, 1989, 232 s. ISBN 80-04-23487-9.

Učitel by měl své žáky respektovat a stejně tak žáci učitele. Učitel by se měl vyvarovat situací, kdy se žáci cítí jeho chováním poníženi nebo v nich vyvolává pocity méněcennosti. Právě takové jednání může být spouštěčem rizikového chování žáků a následných krizových situací.

5 Krizový plán

Krizový plán je dokument upravující postupy při řešení krizových situací ve škole, vzniklých v důsledku rizikového chování žáků. „Rizikovým chováním rozumíme takové vzorce chování, v jejichž důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných (včetně vzdělávacích) a dalších rizik pro jedince nebo společnost.“²¹ Tímto pojmem nahrazujeme v minulosti používaný termín sociálně patologické jevy. Cílem krizového plánu je zajistit všem žákům i pracovníkům školy bezpečí při pobytu ve škole.

Krizový plán je součástí Minimálního preventivního programu a Školního řádu školy. Jeho základem jsou tyto dokumenty:

- a) Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (MŠMT č. j. 21291/2010-28)
- b) Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (MŠMT č. j. 21149/2016)

Do tvorby krizového plánu školy jsou zapojeni všichni pedagogičtí pracovníci školy, zastřešující funkci má vedení školy, největší podíl mají poradenská pracovníci, školní metodik prevence, který je také tvůrcem Minimálního preventivního programu, výchovný poradce, školní psycholog či speciální pedagog.

Při tvorbě krizových plánů mohou školy využít Metodické doporučení k primární prevenci vydaná Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). Doporučení se týkají těchto oblastí:

- a) *agrese, šikana, kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimedií, násilí, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie*
- b) *záškoláctví,*
- c) *závislostní chování, užívání všech návykových látek, netolismus, gambling*
- d) *rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, prevence úrazů*

²¹ MIOVSKÝ, Michal, Jana, Zapletalová. Primární prevence rizikového chování na rozcestí: specializace versus integrace. Sborník abstrakt a program III. Ročníku celostátní konference „Primární prevence rizikového chování: specializace versus integrace“ Praha, 27. - 28. Listopadu. Tišnov: SCAN, 2006

- e) *spektrum poruch příjmu potravy,*
- f) *negativní působení sekt,*
- g) *sexuální rizikové chování.*²²

Škola si sama může zvolit, pro které oblasti vypracuje krizové plány. Zároveň může vytvořit krizový plán pro zcela specifickou oblast, s kterou mají na dané škole problémy. Pouze v případě šikany je škola povinna krizový plán vytvořit. Metodický pokyn MŠMT č. j. 21149/2016 - Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních ve článku 4 v bodě 7. udává, že “škola musí mít připraven krizový plán, ve kterém bude specifikováno, jak se v situaci naplnění tohoto rizika zachová, jakou roli a možnosti řešení krizové situace má sám pedagog, jakou roli vedení školy, školní poradenské pracoviště apod. Plán rovněž zahrnuje pokyny pro zajištění bezpečí pro ohroženého pedagoga a žáky“, v ostatních oblastech prevence vydalo MŠMT pouze metodická doporučení, která školu nezavazují k tvorbě krizových plánů.

Postupy stanovené krizovým plánem by měly být závazné pro všechny pracovníky dané základní školy. Aby krizový plán plnil svůj účel, je důležité, aby všichni pracovníci byli při jeho plnění jednotní, jinak pozbývá svůj smysl. Součástí krizového plánu může být i sankční řád, který stanovuje výchovná opatření pojící se s jednotlivými situacemi krizového plánu. Zejména při jeho plnění je důležitá jednotnost. Např. není možné, aby jeden z pedagogů udělil žákům, kteří kouří na školním pozemku kázeňský postih a jiný pedagog, tento prohřešek bez povšimnutí přešel. Jednotností a důsledností při dodržování kroků stanovených krizovým plánem škola ukazuje žákům i rodičům, že její dokumenty jsou závazné a pomáhají spravedlivě postupovat proti všem projevům rizikového chování. Škola může tak od žáků i rodičů získat větší důvěru. S krizovým plánem by měli být seznámeni nejen učitelé, ale i žáci a jejich rodiče. Seznámením s krizovým plánem se žáci i rodiče dozví postup při řešení krizových situací spojených s rizikovým chováním i jaké jsou sankce za toho chování. Kromě seznámení by měl být rodiči i žáky podepsán informovaný souhlas s veškerými dokumenty patřícími

²² Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (MŠMT č.j. 21291/2010-28)

ke školnímu řádu. Podpisem získává škola souhlas a může se těmito dokumenty společně s žáky a rodiči řídit.²³

²³ MŠMT. Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních č.j. 21149/2016 [online]. 2016 [vid. 2. 4. 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

6 Krizové situace spojené s agresivitou

Agresi jako čin definujeme jako násilí páchané na věcech, zvířatech nebo osobách. Agresivita jako vlastnost disponuje rozsáhlou řadou projevů. Ve školním prostředí se nejčastěji jedná o rvačky, verbální agresi, kopání, pošťuchování a různé druhy provokace. Určitá míra agrese je přirozená, jedná se o obrannou reakci, zvláště u mladších dětí můžeme agresi očekávat spíše než, to že konflikt vyřeší dohodou.²⁴

Příčiny agresivního chování jsou různé. Obecně lze říci, že jejím zdrojem je nakumulovaná energie, která není dostatečným způsobem uvolňována. Frustrační teorie shledává příčinu agresivního jednání v obraně proti úzkosti. Jde o situace, kdy má dítě i dospělý pocit ohrožení, strachu, úzkosti, a proto útočí. Nejméně sociálně přijatelná příčina je, když agresivita je důsledkem citové deprivace a násilí slouží jako náhradní uspokojení deprivované potřeby. Takový agresor po ubližování zvířatům, šikanování druhých, bití slabších zažívá pocit uspokojení.²⁵ S agresi a agresivitou je často spojena šikana, může to být jeden z hlavních jejích projevů. Téma šikany jsem záměrně do této práce nezařadila a snažím se mu vyhýbat, protože je to téma, které je samo o sobě tak rozsáhlé, že by vydalo na samostatnou diplomovou práci.

Krizová situace spojená s násilím a agresivitou může přijít z vnitřního i vnějšího prostředí školy. Vnitřním prostředím se rozumí žáci a zaměstnanci školy, vnější prostředí představují osoby navštěvující školu, obvykle rodiče žáků, ale i cizí osoby.

Faktory posilující násilné chování u žáků:

- fascinace mediálním násilím, zbraněmi a výbušninami,
- snížená schopnost lítosti,
- hrubé chování k ostatním lidem i zvířatům,
- nedostatek pozitivních vztahů k dospělým a ke škole,
- onemocnění spojená s možnými ataky násilného a nekontrolovaného jednání.²⁶

Čím více faktorům odpovídá žákovo chování, o to více je potřeba žákovi věnovat pozornost. S podobnými faktory je potřeba počítat i u dospělých osob jak z vnitřního,

²⁴ LAZAROVÁ, B. *První pomoc při řešení výchovných problémů: poradenské minimum pro učitele*. Praha: Agentura Strom, 1998, 62 s. Škola 21. Náměty pro učitele, sv. 4. ISBN 80-86106-00-4. s. 24

²⁵ LAZAROVÁ, B., pozn. 22., s. 25

²⁶ č. 14 - Krizové situace spojené s ohrožením násilím ve školním prostředí, které přichází z vnějšího i vnitřního prostředí (č. j. MSMT-1398/2015-1)

tak vnějšího prostředí školy. Žáci a zaměstnanci musí být informováni o tom, jak se zachovat v případě krizové situace spojené s násilím nebo podezření na hrozící krizi, musí vědět na koho se obrátit o pomoc, kde je možnost úniku, popřípadě ochrany před útočníkem.²⁷ Přípravenost na takové krizové situace zajišťuje znalost krizového a bezpečnostního plánu.

Učitel by měl být pro žáky příkladem, svým chováním a jednáním nesmí vyvolávat, podněcovat nebo zhoršovat konflikty. Jednat s žáky manipulativně nebo násilnický, a tím zneužívat své autority. Za jakékoliv jednání, které se neodehrálo ve školním prostředí, nesmí být uděleno kázeňské opatření a současně jakékoliv chování, které by bylo ve škole nepřijatelné, ale odehrálo se mimo školní prostředí, nesmí být zahrnuto do klasifikace žákova chování.²⁸

Obecné způsoby zvládnutí agresivního chování dítěte ve škole:

- Nikdy nepřehlídíme agresivní chování, vždy je potřeba ihned zasáhnout.
- Potřeba okamžité reakce (pomoc ublíženému, potrestání agresora atd.)
Uklidňování všech zúčastněných.
- Odsuzujeme konkrétní čin, nikdy ne samotné dítě.
- Trestejme rychle a pokud možno k případu se už nevracíme.
- Trvejme na náhradě škody.
- Vyloučení ze společných akcí třídy, ze třídy samotné nebo ze školy nemá na odstranění agresivního chování z dlouhodobého hlediska vliv. Takové opatření volíme, pokud možno až tehdy, kdy ostatní snahy nezafungovaly nebo ve specifických případech, kdy hrozí vážné ublížení.
- Vždy se snažíme chránit oběť, pokusíme se najít ochránce i z třídního kolektivu. Nepoukazujeme na slabost oběti, naopak pomozme oběti vyniknout a získat silnější postavení v kolektivu.
- Pracujeme s celou třídou – hry, výlety, demokratické rozhodování, posilování prosociálního chování.

²⁷ č. 14 - Krizové situace spojené s ohrožením násilím ve školním prostředí, které přichází z vnějšího i vnitřního prostředí (č. j. MSMT-1398/2015-1)

²⁸ VESELÁ, M. a K. POSPÍŠILOVÁ. Bezpečná škola aneb Co dělat, když...: MANUÁL PRO ŠKOLY [online]. 2015 [vid. 2. 4. 2019]. Dostupné z: http://www.spolecnekbezpeci.cz/images/stories/dokumenty/Bezpe%C4%8Dn%C3%A1_%C5%A1kola_a_neb_Co_d%C4%9Blat.pdf

- Jsme asertivní a učíme asertivně jednat i děti.
- Nepodceňujeme možnost výskytu známek šikany.
- Informujeme rodiče agresorů a domluvíme se s nimi na další postupu.²⁹

6.1 Agresivita mezi žáky

Rvačka mezi žáky, jako projev agrese není nic neobvyklého. Obzvláště na prvním stupni děti, často řeší své neshody bitkami. Rvačky jsou často pedagogy považovány za šikanu, což je mylný dojem. V případě rvačky se nejedná o šikanu, ani pokud se jí účastní více dětí. Učitelé nemívají pro toto chování moc pochopení, ale jsou děti, které o svém problému nechtějí mluvit, chtějí ho radši vyřešit ručně. Normální rvačka vyčistí mezi dětmi vzduch a případná zranění nebývají při takových bitkách nijak vážná. Když už ano, tak je alespoň neprovází ponižování a nejsou proto zdrojem dlouhodobého nepřátelství a nenávisti.

Učitel, který rvačku zpozoruje, by měl zasáhnout rozumně, pokud mu to jeho fyzické síly dovolí, odtrhne žáky od sebe on sám, případně povolá na pomoc ostatní fyzicky silné žáky. Vždy musí dbát na to, aby nedošlo ke zbytečným zraněním. Když už je po bitce a aktéři na sebe stále něco pokřikují a dohadují se, je dobré se do toho moc neplést, celé to patří k věci. Následné vyšetřování by mělo být věcné, hlavní je zjistit příčinu. Pokud na otázku, proč k rvačce došlo, jsou odpovědi typu: „On si začal..., Já jsem řekl a on na to řekl, že... On řekl o mojí mámě..., On mi nadával...“ apod. a nevypadá to, že by šlo o následek dlouhodobé a systematické agrese, je vhodné se omezit na stručné vysvětlení, že problémy se dají řešit i jinak. Důležité je o události provést zápis a soustředit se hlavně na případná zranění a jejich ošetření. Žádnou prevencí se nedá zcela zamezit takovýmto běžným rvačkám.³⁰

6.2 Agresivita mířená na učitele

Fyzické útoky na učitele se u nás vyskytují velmi ojediněle. Zato verbální útoky jsou celkem časté, občas spojené s vyhrožováním. Při normálním běžném průběhu

²⁹ LAZAROVÁ, B., pozn. 22, s. 26

³⁰ Rukověť základní školy, str. 41, 2018

komunikace by k takovým útokům docházet nemělo vůbec. Výjimku mohou představovat děti s poruchami chování, které se v afektu mohou verbálního útoku dopustit.

Doporučený postup při hrozbě fyzického útoku na učitele je ten, že jakmile se žák začne projevovat rozrušeně nebo provokovat, je dobré se s ním okamžitě přestat dohadovat. Mluvit spisovně, snížit hlas do klidnější polohy a snažit se hovor ukončit nějak neutrálně. „*Možná jsem tě špatně pochopila, nechme to být.*“ „*Jestli jsem tě naštvála, promiň mi to.*“ „*Dobře, dnes už toho máme asi všichni dost...*“ Nezáleží na tom, kdo má pravdu nebo je v právu, nejdůležitější je, aby se dítě uklidnilo a pominula hrozba. Pro učitele je velmi důležitá opora zbytku třídy, kdyby na něj útočník zaútočil, musí alespoň jeden z nich najít chuť a odvahu doběhnout pro pomoc dalšího dospělého.

Jedná-li se „pouze“ o verbální útok, např. když se dítě uprostřed vyučovací hodiny zvedne a začne učiteli sprostě nadávat, platí v případě útočníka to stejné, co při hrozbě fyzického napadení. Důležité je, aby se nenechala strhnout celá třída. Pokud na učitele začne hučet, bučet, nadávat a pokřikovat celá třída, je situace velmi těžko zvladatelná. Některé děti se vás svými vulgarismy nechtějí nijak dotknout, prostě tak mluví doma. V takové situaci je vhodné nebrat vulgarismy osobně, situaci zbytečně nevyhrocovat, upozornit žáka na slušné chování a neprotahovat řešení problému.

V situaci, kdy je dítě chronicky drzé nebo se jen potřebuje nějak vyjádřit, mohou pomoci dlouhé a vážné pohledy, nebo zvolání: „*ale Jirko, už to na tebe zase jde?*“ Humor dokáže odlehčit dost vypjatých situací. Dohadování se s útočníkem rozhodně nepomáhá. Jakmile se do agrese zapojí více dětí, začíná být situace nebezpečná, proto je důležité držet třídu na svoji straně. Když se zdá, že třída je na vážkách, musí je učitel buď dojmout, nebo zastrašit. Muže zkusit vyhrožovat, nemá-li čím, musí se snažit dojmout, apelovat na čest, slušnost, spravedlnost atd. Je snazší, když zbytek třídy uklidní agresora sám.³¹

³¹ ŠTOČEK, M. *Rukověť základní školy: (školní rok 2018/2019)*. 21. vydání, verze 1.2018. Nový Bydžov: aTre, [2018]. Řízení školy. s. 41

6.3 Zbraně ve škole

Nošení střelných zbraní do školy není obvyklé u nás ani jinde ve světě. Pokud někdo zbraň do školy přinese, souvisí to vždy s tím, že pro žáka bylo snadné si zbraň opatřit. Nejčastěji je majitelem někdo z příbuzných. V České republice se děti se zbraněmi setkávají velmi málo, proto je i velmi zřídka přinášejí do školy. Ostatní zbraně jako jsou nože, různé obušky, boxery, tyče atd., nejsou už tak neobvyklé. Ze zkušenosti vím, že už i děti z prvního stupně vlastní nože, které občas přinesou do školy nebo na školní akci. Neberou nůž jako zbraň, kterou chtějí použít proti jiné osobě, ale jako hračku, kterou chtějí ukázat spolužákům. Nejčastěji neopatrnou manipulací zraní samy sebe. Dojde-li ke zranění někoho druhého, jedná se častěji o nehodu než úmysl. Jiná situace je ve vyšších ročnících druhého stupně, zde se najdou žáci, kteří umí se zbraněmi zacházet a mají i dostatek síly, aby mohli způsobit zranění někomu dalšímu.³²

Doporučený postup:

- Všimněte si, jaký zájem o zbraně děti mají. Při vhodné příležitosti zaveďte téma rozhovoru na to, jestli už někdy viděly zbraň, zda jejich rodiče/prarodiče doma zbraně mají, kde je mají uloženy, zda k nim mají volný přístup.
- Na třídních schůzkách jasně upozorněte rodiče, pokud doma mají zbraně, aby je měli řádně zabezpečeny.
- Často informujte žáky, že nošení zbraní do školy je zakázáno školním řádem a upozorněte na to, co vše se stane, když se u někoho objeví.
- V případě, že někdo zbraň do školy přinese, obvykle se někomu pochlubí. Ve spojitosti s takovými situacemi je vhodné děti upozorňovat a učit je rozlišovat mezi žalováním a oznámením možného nebezpečí.
- Kdykoliv se někde ve světě odehraje střelba ve škole, mluvte o tom s dětmi, nemluvte pouze vy, nechte i je vyjádřit svůj názor.
- Veškeré zbraně okamžitě zabavte a navraťte až rodičům po všemožných jednáních, hlášeních, zápisech a záznamech.
- Zvláště u mladších dětí upozorněte, pokud si začnou povídat o filmech, kde jsou běžně používány všelijaké zbraně. Veďte s nimi rozhovor o tom, že zásah zbraní bolí a může člověka i zabít.

³² ŠTOČEK, M. pozn. 29

- Jakékoliv zranění způsobené zbraní jednoho žáka druhému ohlaste rodičům poškozeného i útočníka a neváhejte kontaktovat policii. Útočník nesmí mít pocit, že ze situace vyvázl vítězně.
- Žádné dítě netlačte do kouta a neprovokujte zbytečným tlakem. Je pravděpodobné, že zaútočí, protože jste se dotkli jeho důstojnosti.³³

Ze zkušeností zahraničních i tuzemských případů, při kterých došlo k ozbrojenému útoku ve škole, vyplývá, že pachatelem bývá buď dospělá osoba, která do budovy školy pronikla v průběhu vyučování, bývalý žák, který byl ve škole neúspěšný, byl šikanován nebo byl ze školy vyloučen, nebo současný žák. Analýza případů ukazuje, že existuje řada varovných signálů, které zle zaznamenat v dostatečně dlouhém čase před útokem. Útoky se odehrávají ve vlnách, často na sebe navazují. Pokud média věnují útoku velkou pozornost, následují další útoky, pokusy nebo vyhrožování útokem. Pachatelem jsou často problematické osobnosti s poruchami chování, oběti dlouhodobé neřešené šikany, osoby dříve vyšetřované policií kvůli násilným činům. Často obdivují násilí ve školních písemných nebo výtvarných pracích. Pachatelem útoku je v naprosté většině případů muž.³⁴

Škola může útokům předcházet tím, že dostatečně zabezpečí vstupy do školy vrátným nebo kamerovým systémem. V průběhu vyučování povolit vstup fyzickým osobám pouze po zjištění jejich totožnosti a důvodu návštěvy. Dostatečně zajistit dohledy při příchodu žáků do školy, aby se útočník nevmísil mezi ně. Udržovat únikové východy funkční a seznámit s nimi zaměstnance školy i žáky. Vytvořit evakuační plán a seznámit s ním zaměstnance, ale ne žáky. Monitorovat výtvarné a písemné práce žáků s výskytem násilí nebo nenávisti.³⁵

Postup při hrozbě útokem nebo při zjištění útoku uvedený v manuálu pro školy
Bezpečná škola, aneb Co dělat když...:

Hrozba útokem

„1. Ihned vyrozumět Policii ČR na tel. 158 a jasně sdělit, že ve škole je zbraň, hrozba zbraní apod. Při oznamování neváhat, formulovat přesně.

³³ ŠTOČEK, M. pozn. 29

³⁴ VESELÁ, M. a K. POSPÍŠILOVÁ. pozn. 26

³⁵ VESELÁ, M. a K. POSPÍŠILOVÁ. pozn. 26

2. Jestliže zbraň nemá potenciální pachatel u sebe, ale někdo její přítomnost ohlásil, oddělit pachatele od jeho skříňky nebo tašky.
3. Potenciálního pachatele zadržet bez dlouhého přemýšlení a izolovat do příjezdu policie, po celou dobu nad ním zajistit přiměřený dohled (nesmí utéct).
4. Informovat v co největším klidu a rychlosti všechny zaměstnance školy.
5. Informovat žáky přiměřeně jejich rozumové vyspělosti. “

Zjištění útoku

- „1. Utect mimo školu nebo se schovat a ihned vyrozumět Policii ČR na tel. 158. Většina útoků trvá okolo 5 minut, příjezd policie uspiší obvykle sebevraždu útočnicka, ale útoku nezabrání.
2. Ihned varovat pedagogy, na vyšších stupních škol i žáky.
3. Podle evakuačního plánu dostat děti ze školy, otevřít všechny únikové východy a okna v přízemí, nikde se nikdo neřadí a nezastavuje, cílem je dostat se jen ven.
4. Jestliže se nedá uniknout ze školy, je třeba se ukrýt na toaletách nebo ve sklepě. Žádný z útoků nebyl na tato místa nikdy veden.
5. V patrech, odkud se nedá uniknout, zablokovat dveře zevnitř, zatarasit je nábytkem, vytvořit velkou barikádu a jde-li, rovněž uzamknout. Většina mrtvých byla zabita v učebnách, pouhé zamčení nestačí, zatarasy útočnicka odradí, najde si snazší cíl.
6. Všechny děti si lehnou na zem, rukama si zakryjí hlavu. V případě přímého útoku na třídu se vědomě zachránili ti, kteří leželi a předstírali, že jsou již mrtví.
7. Zhasnout světlo a nemluvit, předstírat, že učebna je prázdná.
8. V žádném případě se nepřibližují k oknům (přestřelka mezi policií a pachatelem).
9. Pedagog s dětmi stále komunikuje a snaží se zabránit panice nebo nepředloženému útěku na chodbu.
10. V případě přímého kontaktu s útočником prosit o milost, dát útočnickovi vědomí převahy a moci nad námi.

11. V případě pohybu po chodbě se nesdružovat, pohybovat se jednotlivě a dostat se do přízemí a oknem ven, nezůstávat na místě – pohybující se terč je těžší zasáhnout. ³⁶

6.4 Příklady z praxe

Příklad agresivního chování mezi žáky

Žáci 5. třídy se o přestávkách pro zábavu lechtají a pošťuchují. Chlapec s poruchou chování ADHD tyto situace nezvládá a často jedná přehnaně až agresivně. Pro snazší orientaci mu říkáme Petr. Při jedné takové hře, kdy jeden ho držel a druhý lechtal, vyprovokovali ostatní žáci Petra natolik, že začal do svého spolužáka bezmyšlenkovitě a velmi surově mlátit pěstmi. Ten si to nenechal líbit a chtěl to chlapci oplatit, při honičce po třídě Petr zcela záměrně svrhl židličku, aby o ní spolužák zakopl. Ten spadl na zem, v tu chvíli se situace zcela vyhrotila, žáci se začali prát na zemi a bylo nutné, aby je od sebe odtrhla třídní učitelka. Ta musela naložit velké úsilí, aby se jí to podařilo, zároveň měla štěstí, že také nepřišla k úhoně.

Žáci na sebe neustále pokřikovali, i když mezi nimi stála vyučující. Řešila situaci tím, že každého poslala na jiné místo, aby se uklidnil. Petra poslala k sobě do kabinetu, který sousedí se třídou a druhého chlapce poslala do rohu na chodbu, kde na něj dohlížela kolegyně, která měla dohled na chodbě. Petr do kabinetu odcházel s pláčem a křikem, že ho bolí hlava, druhý chlapec odcházel na chodbu celý zadýchaný a rudý.

Po té co se Petr zklidnil, se učitelka ujistila, že hlava už ho nebolí a bude tam jít jen bouli. Zavolala si do kabinetu i druhého žáka a následoval rozhovor.

Třídní učitelka: „Opět řešíme, že se někdo s někým popral... Co mi k tomu kluci řeknete?“

Petr: „On si ale začal...“

Druhý žák: „Já si nezačal...“

Petr: „Jojo, začal!“

Třídní učitelka: „Dost, nemyslíte si, že je to zbytečné takové rvačky? Co kdyby se vám stalo něco horšího než je boule na hlavě? Ten co přepadl přes židli, si mohl klidně něco zlomit.“

³⁶ VESELÁ, M. a K. POSPÍŠILOVÁ. pozn. 26

Žáci koukají do země a ani jeden z nich nijak nereaguje.

Třídní učitelka: „Teď mi jeden po druhém řeknete, co se tedy stalo a ten druhý nebude prvního přerušovat, počká si, až dostane slovo.“

Společně došli k závěru, že žáci Petra vyprovokovali a byli spouštěčem jeho agresivní reakce. To ho však neomlouvá, neměl na provokaci reagovat tak přehnaně.

Třídní učitelka: „Jaké pravidlo jsme si při poslední takové rvačce ve třídě stanovili?“

Petr: „Když se mi něco nelíbí, mám to říct vám nebo někomu, kdo má dohled na chodbě.“

Třídní učitelka: „Udělal jsi to?“

Petr: „Neudělal, ale já si to chtěl vyřídit sám.“

Třídní učitelka: „Myslíš, že je to tak správně?“

Petr: „Není.“

Třídní učitelka: „Co tedy uděláš pokud, tě bude někdo provokovat nebo ti dělat něco, co se ti nelíbí?“

Petr: „Půjdu to říct některé paní učitelce.“

Třídní učitelka k druhému žákovi: „Co uděláš ty, až ti někdo řekne, nech mě nebo nech toho?“

Druhý žák: „Nechám toho a nebudu dál provokovat.“

Třídní učitelka: „Protože jste porušili pravidla, musí následovat postih, budete do konce týdne o přestávkách stát na chodbě, každý v jiném rohu.“

Třídní učitelka: „Teď si kluci podejte ruce a omluvte se.“

Žáci měli námitky proti postihu a ani se nechtěli usmířit, ale nakonec si ruce podali a omluvili se.

Na začátku následující hodiny věnovala učitelka chvíli tomu, aby celé třídě připomněla, na jakých pravidlech se všichni společně domluvili.

V této situaci třídní učitelka jednala správně v tom, že nechala chlapce, aby se nejprve každý na jiném místě uklidnil, až poté si je pozvala, aby jí vysvětlili, co se stalo. Nechala je, aby každý sám řekl, co udělal špatně a upozornila je na to, že porušují pravidla, která si sami schválili a souhlasili s jejich dodržováním. Také upozornila na to,

jaký mají žáci postih, aby ostatní viděli, co se může stát, pokud nebudou pravidla dodržovat.

Příklad verbální agrese vůči učiteli

Žák 9. třídy, problémy s chování už na prvním stupni základní školy. Opakované kázeňské postihy napomenutí, důtka třídního učitele, důtka ředitele školy za velmi špatnou domácí přípravu, zapomínání a nevhodné chování. V posledním ročníku se zhoršilo hlavně chlapcovo chování k učitelům. O přestávkách ignoruje pokyny vyučujících. Neplní si své povinnosti služby, odmítá mazat tabuli, říká, že je to ptákovina, o škole se vyjadřuje, že je blbá a všichni učitelé jsou taky blbí! Největší problémy hlavně při hodinách německého jazyka. Vyučující nezdraví, není schopen se na začátku hodiny omluvit, že něco nemá, vše zjišťuje v průběhu hodiny. Nepřizná se, že nemá domácí úkol, lže, podvádí. Tvrdí, že sešit má, ale je to sešit na jiný předmět. Když je vyvolán, nereaguje. Zničil připravený pracovní list se slovy, že tohle teda dělat nebude. Vystupuje povýšeně jak vůči dospělým, tak i spolužákům. O vyučujících se vyjadřuje velmi vulgárně. Svým chováním narušuje průběh výuky, vytváří nepříznivou atmosféru. Nabízenou pomoc a spolupráci odmítá.

Příklady vyjadřování žáka: minutu před zvoněním na hodině se nezřízeně směje na chodbě, na pokyn vyučujících, aby se přesunul do své třídy, reaguje slovy, „drž hubu“ a nazval učitelku velmi vulgárním výrazem.

O přestávce viděn v cizí třídě, kam nemá chodit. Vyučující, která ho zahlídla do třídy vcházet, řekl: „To si děláte prdel, to jste asi slepá.“

Domluva třídní učitelky nemá na chlapcovo chování žádný vliv. Kázeňské postihy také ne. Svolána výchovná komise týkající se chlapcova chování. Matka pozvána do školy doporučeným dopisem (viz příloha č. 1). Na jednání byli přítomni ředitel školy, výchovná poradkyně, třídní učitelka, učitelka německého jazyka a matka chlapce. Závěr jednání – matka seznámena se situací. Pokud se situace nezmění, bude žák vyloučen z výuky nebo bude situace řešena policií a odborem sociální péče. Také byla navržena změna školy. Byl proveden zápis z jednání, který všichni zúčastnění podepsali.

Žákovo chování se nelepšilo, spíše naopak k vyučujícím se choval stále hruběji a reagoval nepřiměřeně. Po dvou měsících svolána další výchovná komise, na kterou se matka nedostavila.

Škola situaci nahlásila na OSPOD a státní zastupitelství. Matka o tom byla informována na další výchovné komisi. Zde bylo projednáno nevhodné chování, které stále přetrvává, ale zlepšila se komunikace v hodinách německého jazyka, kde byl značný problém. Matka začala se synem docházet do psychologické-pedagogické poradny ambulantně a to dvakrát týdně.

Situace se zlepšila pouze na krátkou dobu a pak se žákovo chování vrátilo do starých kolejí. Chování o přestávkách se stávalo neúnosné. Na dalším z jednání s matkou bylo domluveno, že žák bude trávit přestávky pod dohledem ve sborovně školy.

Nevhodné často agresivní chování tohoto žáka, se nejprve snažila řešit sama třídní učitelka s žákem posléze i s matkou, když její snahy nevedly k žádné změně, zapojila se do situace škola, která byla nucena hlásit celou situaci na OSPOD. Veškeré snahy o spolupráci nebo pomoc vedly vždy pouze ke krátkodobému zlepšení chlapcova chování.

7 Krizová situace záškoláctví

Záškoláctví se řadí mezi jeden z projevů rizikového chování. Takové chování se projevuje odchýlením od žádoucích společenských či pedagogických norem. Za záškoláka je považován žák, který nemá řádně omluvené své absence ve škole. Absenci ve výuce omlouvá pedagogický pracovník na základě písemné žádosti zákonného zástupce. Pravidla omlouvání absence stanovuje školní řád. Školský zákon stanovuje zákonným zástupcům doložit omluvu do 3 kalendářních dnů od počátku nepřítomnosti. Záškoláctví se vyskytuje na všech stupních vzdělávání. Co se týče základního vzdělávání, vyskytuje se na prvním stupni mnohem méně než na stupni druhém. Čapek uvádí, v čím nižším věku se záškoláctví objeví, tím větší je možnost negativního vlivu na další vývoj dítěte, zároveň bývají k tomuto chování v mladším věku závažnější důvody. Nejrizikovějším obdobím pro vznik a rozvoj záškoláctví je období puberty.³⁷

Záškoláctví můžeme rozdělit na následující druhy (Kyriacou, 2004):

- Pravé záškoláctví – rodiče nevědí o tom, že dítě nechodí do školy.
- Skryté záškoláctví – rodiče absence svých dětí omlouvají, přestože vědí, že k nim není opodstatněný důvod.
- Záškoláctví s klamáním rodičů – od předchozího typu je tento typ velmi těžko rozlišitelný, některé děti dokážou přesvědčit své rodiče o neexistujících zdravotních obtížích, kvůli kterým nemohou do školy a rodiče jim následně absenci omluví.
- Útěky ze školy – žáci do školy přijdou, nechají si zapsat docházku a následně na několik hodin zmizí, často zůstávají přímo v budově školy.
- Odmítání školy – návštěva školy způsobuje dítěti až takové psychické potíže, že do ní přestává chodit.

Záškoláctví bývá zpravidla reakcí na nějaký další problém např. konflikt v rodině, ve škole, strach ze školního neúspěchu, strach z pedagoga. Často je také spojené s dalšími projevy rizikového chování, jako je zneužívání návykových látek, krádeže, gambling, dětská kriminalita aj.

³⁷ČAPEK, R., S. NAVAROVÁ a Z. ŽENATOVÁ. *Žák v krizové situaci*. Praha: Raabe, [2017], 141 s. Dobrá škola. Třídní učitel II., 2. ISBN 978-80-7496-294-3. s. 58

Doporučené postupy pro pedagoga

Nejdůležitější při řešení problému záškoláctví je zjistit příčinu. Rozvinuté záškoláctví je velmi těžké napravit, proto je zásadní tomuto rizikovému chování zamezit v jeho počátku. Nezbytnou podmínkou je spolupráce rodičů, učitele i poradenského pracovníka školy. Příloha č. 11 Záškoláctví k Metodickému doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních (Č.j.: MSMT- 32548/2017-1) doporučuje následující postup při řešení záškoláctví.

Při kontaktu s dítětem je nutné:

- komunikovat přátelsky, bez hodnocení a odsuzování
- hovořit zásadně o konkrétním chování, bez nálepkování dítěte
- zaměřit se na prožívání dítěte v dané situaci
- zajímat se, jak svoje chování vidí s odstupem, co si o něm myslí teď
- společně hledat cesty k nápravě
- má-li dítě vůli chovat se lépe, připravit mu pro to podmínky v rodině i ve škole
- ocenit ho

Při komunikaci s rodiči by pedagog měl:

- vyjádřit porozumění jejich emocím, ocenit je („Chápu vaše rozhořčení/překvapení/obavy.“ „Cením si toho, že jste našel čas a přišel problém řešit osobně.“
- vést je v komunikaci k oddělování osobnosti dítěte od jeho konkrétního chování („Váš syn je šikovný žák, i když má teď tento problém.“)
- upravovat chování k dítěti (způsob komunikace mění vnitřní postoje)
- vést k porozumění motivace chování dítěte
- soustředit se na to, co rodiče mohou, nebo dokonce musí udělat ke zlepšení situace
- na konci rozhovoru vždy shrnout, co bylo dohodnuto
- dohodnout následné sezení k reflexi dohodnutých opatření

Lazarová ve své publikaci uvádí následující zásady, jak jednat při řešení záškoláctví. Včasné odhalení záškoláctví je pro dítě tím nejlepším, proto je dobré mít rizikové děti pod větším dohledem. Pro odhalení příčin je zapotřebí mít dostatek času, komunikovat s rodiči, případně s psychologem. Je-li příčinou neúnosná školní situace, je potřeba zařídit změnu a zavést taková opatření, aby se situace neopakovala. Rozmáhá-li se nám záškoláctví ve velkém a je zde podezření na hrozbu závislostí, spolupracujeme s pedagogicko-psychologickou poradnou a speciálně pedagogickým centrem. Z třídního kolektivu se snažíme vyčíst, jaké postavení má problémový žák. Pokud se dítě bojí svěřit učiteli i rodičům předáme jej do péče psychologa jako nezávislé osoby. Pomozme dítěti při návratu do třídního kolektivu. Vhodná pomoc může být doprovod při prvním vstupu do třídy. Dobré je vyřešený problém již nezmiňovat a nedávat najevo nedůvěru. Zároveň je vhodné být s rodiči stále v těsném kontaktu, aby se zabránilo případnému dalšímu záškoláctví.³⁸

Výše zmíněná příloha č. 11 Záškoláctví také uvádí nevhodné postupy v rámci prevence a řešení záškoláctví na školách. Za nejvíce rizikové se považuje nedůslednost učitelů v dodržování školního řádu a nastavených pravidel tříd, špatná komunikace s vedením školy, kolegy i žáky, nejednotný přístup pedagogů k řešení záškoláctví vzhledem k nastaveným pravidlům. Dále se uvádí nekompetentní nebo žádná komunikace se zákonnými zástupci žáků, shazující, škatulkující, zesměšňující, mocenská komunikace s žákem nebo obavy ze setkání s rodiči.³⁹

Motivací pro chození do školy může často být správně nastavený vztah učitele a žáka. Auger a Boucharlat uvádějí možné strategie jak žáky motivovat:

- Mluvit o smyslu zadaných úkolů a dávat najevo vlastní zájem o věc. Snažit se žákům poskytnout odpovědi na otázky typu: *K čemu to budeme potřebovat? Co se tím naučíme?*
- Umožnit žákům zažít úspěch. Každý má potřebu být oceňován. Oceněním učitel žáka motivuje, naopak nedoceněním může žáka demotivovat. Pokusit se navodit takové situace, aby i slabší žáci měli možnost úspěch zažít.

³⁸ LAZAROVÁ B., pozn. 22, s. 40-41

³⁹ MPSV ČR. Zákon č. 359/1999 sb. O sociálně-právní ochraně dětí. Praha: MPSV, 1999.

- Používat formativní hodnocení. Špatné známky mohou dítě demotivovat natolik, že přestane do školy chodit. Formativním hodnocení můžeme ohodnotit každý sebemenší pokrok, nechme žákům prostor pro sebehodnocení.
- Zapojit žáky aktivně do vzdělávacího procesu
- Vytvářet interaktivní situace. Zatraktivnit učivo a využívat různé výukové metody.⁴⁰

7.1 Příklad z praxe

Dívka navštěvující 5. ročník ZŠ často chodila do školy pozdě, minimálně jednou týdně 5 – 10 minut po začátku vyučování. Vymlouvala se na špatné autobusové spojení, nebo že ji matka pozdě vzbudila. Jednodenní absence omlouvala nevolností, omluvenku však napsanou neměla, vždy tvrdila, že ji matka zapoměla napsat. Takové jednodenní absence měla opakovaně a omluvenka byla ve většině případů dodána se zpožděním nebo vůbec. Nejvíce neomluvených hodin nasbírala po týdenní řádně omluvené nemoci, kdy se ani další týden nedostavila do školy. Dívka je tichá a kromě docházky bezproblémová, ve škole má průměrný prospěch a v hodinách se snaží. Už předem třídní učitelka tušila, že to nebude jednat případ tzv. pravého záškoláctví.

Řešení:

Když dívka dorazila do školy po jednodenní absenci, omluvenku neměla. Třídní učitelce se omluvila, že jí nebylo dobře. Učitelka upomínala rodiče přes Edupage (školní server), že je potřeba doložit omluvenku. Rodiče na zprávu nezareagovali, následoval pokus o telefonickou komunikaci, ale ani jedno z telefonních čísel, které rodiče uvedli, nebylo dostupné. Na to učitelka reagovala tím, že do papírové žákovské napsala pro rodiče zprávu, že je potřeba dodat omluvenku a aktuální telefonní čísla, aby bylo možné je kontaktovat. Když se stejná situace opakovala, pozvala si učitelka dívku do kabinetu, aby mohl jejich rozhovor proběhnout v soukromí. Učitelka se snažila zjistit, jestli mají doma internet a mohou kontrolovat Edupage a proč jsou uvedená telefonní čísla nedostupná. Jestli mají doma internet, dívka nevěděla a co se týče

⁴⁰AUGER, M. a Ch. BOUCHARLAT. *Učitel a problémový žák: strategie pro řešení problémů s kázní a učením*. Praha: Portál, 2005, 121 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-907-0. s. 77-78

telefonů, tak ty používají, ale čísla si z hlavy nepamatuje, nemohla tedy potvrdit, jestli jsou uvedená čísla správná.

Po dovršení 10 neomluvených hodin byla svolána výchovná komise k prošetření této situace. Rodičům byl zaslán doporučený dopis, který se po týdnu vrátil zpět do školy. K výchovné komisi se nikdo z rodičů nedostavil. Mezitím byla dívka nemocná, týden měla omluven, ale ani poté se do školy nedostavila a rodiče stále nebylo možné kontaktovat. Omluvu nemoci nahlásila matka pouze telefonicky na sekretariát školy. Neomluvených hodin již bylo více než 25 a škola byla nucena hlásit situaci na OSPOD. Následně byla svolána další výchovná komise, které se kromě třídní učitelky, ředitele školy a výchovné poradkyně měla účastnit i sociální pracovnice z OSPODu. Tentokrát se rodiče dostavili. Jako vysvětlení pro neomluvenou absenci uvedli, že hodně pracují, v té době mimo město a na omluvenky zapomněli. Jednání probíhalo v klidné atmosféře, rodiče uznali svoji chybu a přislíbili změnu. Bylo domluveno, že budou své děti řádně omlouvat absence. U vícedenních absencí bude nutná omluvenka od lékaře a zároveň se budou pravidelně dívat do elektronické žákovské a podepisovat známky, což doposud také nedělali. Bylo vysvětleno, jak moc důležité je, aby škola měla aktuální kontaktní údaje např. pro případ úrazu, nevolnosti či dalšího důvodu, kdy by bylo nutné, je co nejrychleji informovat. Nahlásí tedy škole fungující telefonní číslo a aktuální adresu, kam je může škola kontaktovat. Z celého jednání byl vytvořen záznam, který všichni účastníci potvrdili podpisem. Nadále je bude sledovat sociální pracovnice, a pokud se situace nezlepší, bude potřeba přijmout další opatření. Dívce přesto, že za své neomluvené absence nemohla, zcela zjevně šlo o zanedbání rodičů, byla udělena důtka ředitele školy. V současné době má dívka všechny absence řádně omluvené, ale elektronickou žákovskou stále nikdo nekontroluje. Někteří z pedagogů byli proti udělení jakéhokoliv kázeňského postihu, převažoval však názor, že je nutné postih udělit hlavně z důvodu příkladu pro ostatní, aby ostatní žáci nezískali mylný dojem o tom, že neomluvené absence jsou v pořádku.

V tomto případě třídní učitelka postupovala přesně podle kroků stanovených v metodickém pokynu vydaném MŠMT. Účinné bylo až nahlášení celé situace na OSPOD, od chvíle kdy rodina byla kontaktována sociální pracovníci, se situace zlepšila. Dívka přestala mít opožděné příchody do školy a všechny absence má řádně omluveny.

8 Krizová situace krádež

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních definuje krádež jako „*jednání, při kterém se někdo zmocní věci, která není jeho a to za účelem si ji ponechat, používat ji apod., aniž by s tím majitel věci souhlasil, nebo o tom byl informován.*“⁴¹ Na všech školách a všech stupních vzdělávání se vyskytují drobné krádeže. Důvody takového jednání mohou být různé a při řešení je nutné se případem individuálně zabývat.

O krádeži v pravém slova smyslu lze hovořit až tehdy, kdy si dítě plně uvědomuje, že svým chováním porušuje určité normy a chápe význam vlastnictví. Zejména v mladším školním věku, dochází k situacím, kdy si dítě něco půjčí a nevrátí, protože se mu daný předmět natolik zalíbí, že ho touží vlastnit. Jedná-li se o zkratkovité a neplánované jednání, můžeme situaci nazývat nepravou krádeží. V takovém případě nemá smysl udělovat jakýkoliv postih, ale je důležité děti seznámit s principem vlastnictví a vysvětlit, že krádeží se dopouštějí protiprávního jednání.

Jedná-li se o pravou krádež, je postih nutný, nelze jej však udělit bez předchozího prošetření. Dítě může krást z různých důvodů. Příčiny můžeme rozdělit do čtyř skupin – ekonomické, biologické, sociálně – psychologické, ostatní. Do skupiny ekonomických příčin se řadí krádeže z důvodu zisku. Jde o krádež jako způsob uspokojení neuspokojených potřeb. Z ekonomických důvodů častěji kradou děti ze sociálně špatného prostředí. Krádež za účelem zisku je nejrizikovější z hlediska možného budoucího vývoje delikvence. Do skupiny biologických příčin se řadí vývojová nezralost, psychiatrické a neurobiologické diagnózy (ADHD). Příčiny sociálně – psychologické mohou pocházet jak z rodinného, tak ze školního prostředí. V rodině to může být např. rozvod rodičů, kdy dítě krádeží upozorňuje na problémy s přizpůsobením se nové situaci. Ve školním prostředí může být příčinou snaha získat členství v partě nebo postavení ve třídě. V souvislosti s šikanou agresori nutí své oběti

⁴¹ MŠMT. Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č.j. 21291/2010-28 [online]. 2010. [vid. 2. 4. 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

ke krádeži, nebo nedostatečná morální výchova v rodině, tyto děti pak překonávají při krádeži menší zábrany.⁴²

Metodické doporučení uvádí dva body prevence proti krádeži. Za prvé, informovat žáky od počátku školní docházky, že krádež je protiprávní jednání a krást se nemá. Za druhé ve školním řádu uvést sankce, kterou budou v případě krádeže ve škole použity.⁴³ Také je možné uvést věci, které si žák smí do školy přinést a jak s nimi má nakládat.

Např. *„Žák nosí do školy jen ty předměty a věci, které souvisí s vyučováním nebo které určil vyučující. Je nepřipustné nosit do školy věci ohrožující zdraví (nože, zápalky, chemikálie, atd.) nebo výrobky, které nezletilým zakazuje zákon (tabákové výrobky, alkohol, návykové látky, atd.) nebo věci určené ke směně a obchodu. V případě, kdy je žák nucen mít při sobě cennosti nebo větší částky peněz, odevzdá je po příchodu do školy do úschovy třídnímu nebo jinému učiteli.*

Pokud si žák přinese do školy mobilní telefon nebo jiný elektronický přístroj, osobně za ně zodpovídá. Ztrátu škola nehradí. Má je vypnuté a řádně uložené v tašce, jak v průběhu vyučování, tak i během přestávek a školních akcí mimo areál školy. Jejich použití je podmíněno souhlasem pedagoga. Při porušení tohoto pravidla může být zařízení žákovi odebráno, uloženo v trezoru školy a předáno zákonnému zástupci.“⁴⁴

Doporučený postup při řešení krádeže:

- Důsledně zjistěte příčiny krádeže, některé mohou být velmi polehčující, např. pokud má dítě z někoho strach a je donuceno krást někým druhým.
- Upřednostňujte nápravu vztahu mezi obětí a zlodějem. Trvejte na tom, aby zloděj vrátil věc přímo poškozenému, nabídnul za své chování určitou konverzaci a omluvil se.
- Rodiče pachatele informujeme až poté co, známe-li příčiny jeho chování, to platí zejména u mladších dětí.

⁴² FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2003, 383 s. ISBN 80-7178-626-8. s. 238-239

⁴³ MŠMT ČR. pozn. 39

⁴⁴ SVATOŠ, I. Školní řád ZŠ Liberec, Dobiášova. In: ZŠ Liberec, Dobiášova [online]. 3. 9. 2018 [vid. 2. 4. 2019]. Dostupné z: http://www.dobiasova.cz/images//skolni_rad_2018.pdf

- Jedná-li se o škodu většího rozsahu, kontaktujeme Policii ČR a oznámíme podezření na spáchání přestupku proti majetku, případně trestného činu.⁴⁵
- Každou nahlášenou krádeží je nutno se zabývat. „Je to důležité poselství jak pro poškozeného, tak pro zloděje. Jakmile budete k dětem mít proslovy o krádežích, nezačínáte je tím, že si všichni mají na své věci dávat dobrý pozor a vy jste jim říkali, že si to či ono nemají do školy nosit nebo to mají zamykat. Tyto informace často vyznívají, jako by za krádež mohl poškozený, nikoliv zloděj. Jakoby normální bylo všechno zamykat a ne nekrást. Rozhovory s poškozeným po nahlášení krádeže rovněž nezačínáte tímto způsobem.“
- Vyhotovte záznam, ze kterého bude jasně dané kdo, kdy, kde, jak, proč, čím, atd. krádež provedl.⁴⁶

Postup uváděný Čapkem v publikaci Odměny a tresty ve školní praxi:

- Zjištění příčiny.
- Pokud je to možné zajistit místo, kde krádež proběhla, a udržet žáky pohromadě.
- Otázkami zjistit, jestli danou věc žák např. nezapomněl doma nebo v šatně. Kde jsi danou věc viděl naposledy? Podíval ses pořádně do tašky? Viděl dnes někdo danou věc ve škole?
- Prohledání prostoru, jestli zmizelá věc někde nevytáhla nebo ji někdo neschoval. To je fáze, kdy má zloděj možnost věc nepozorovaně vrátit. Pokud někdo hledanou věc nalezne a vrátí, nemůžeme na něj pohlížet jako na toho, kdo věc ukradl. V té chvíli si může žák uvědomit, že provedl špatnou věc a může využít příležitosti, jak situaci napravit a věc vrátit.
- Pokud věc nikdo neobjeví, je důležité dát dohromady všechna fakta. Např. ztratí-li se věc ze šatny, jestli byla šatna zamčena, kdo měl službu na zamykání, kdo byl v šatně poslední, jestli jsou klíče na svém místě atd.
- V některých situacích je nevyhnutelné, aby byly prohledány školní tašky. Učitel by neměl být ten, kdo bude prohledávat osobní věci žáků. Může je požádat, aby

⁴⁵ MŠMT. pozn. 39

⁴⁶ MŠMT. pozn. 39

si vyndali všechny věci na lavici, nebo pověřit důvěryhodného žáka, aby provedl kontrolu.

- Někdy stačí pozorovat reakce žáků. Učitel může zaregistrovat nejistotu a nervozitu konkrétního dítěte, která ho prozradí. V takovém případě je potřeba, aby si učitel dítě odvedl někam do soukromí, kde se ho bude snažit přimět k přiznání, ale umožní mu přijatelné řešení situace.
- Nyní může následovat poučení o tom, že si žáci mají své věci dobře hlídat a nenosit do školy nic cenného a ani věci, které nesouvisí s výukou.⁴⁷

Kdy a komu musí škola krádež hlásit? Událost se ihned hlásí rodičům poškozeného i zloděje, nicméně by nahlášení události mělo předcházet podrobné zjištění příčin. Policii se událost hlásí „v případě, kdy je škoda nikoliv nepatrná (dosahující částky nejméně 5000 Kč⁴⁸), nikdo nejeví snahu o nápravu a škola není vlastními silami schopná domoci se takové nápravy. Musí se jednat o úmyslné zcizení, poškození nebo zničení věci. Událost se hlásí také tehdy, jestliže o to žádá poškozený nebo poškozená nebo jejich zákonní zástupci. Důležité upozornění - Škola a školské zařízení není orgán činný v trestním řízení, takže nemůže nic vyšetřovat. Pokusy o „vyšetřování“ ze strany školy, mohou nenapravitelně ovlivnit další vyšetřování Policie ČR. Hlášení na OSPOD se podává v případech, kdy se jedná o opakované jednání a výchovná a další opatření, která zvolila škola, neměla žádný účinek.“⁴⁹

8.1 Příklady z praxe

Příklad č. 1

Žák 8. třídy nahlásil své třídní učitelce, že mu byly ze šatní skříňky odcizeny značkové přezůvky. Zároveň řekl, že nechce nikoho obviňovat, ale stejné přezůvky viděl na žákovi z vedlejší třídy. Zmíněný žák je dost problémový a s drobnými krádežemi měl problém již v minulosti. Třídní učitelka věděla, že obviněný žák se nepřezouvá a ve

⁴⁷ ČAPEK, R.. *Odměny a tresty ve školní praxi: kázeňské strategie, zásady odměňování a trestání, hodnocení a klasifikace, podpora a motivace žáků*. 2., přeprac. vyd. Praha: Grada, 2014, 186 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4639-5

⁴⁸ § 138 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb. trestní zákoník

⁴⁹ MŠMT. Příloha 12 – Krádeže [online]. [vid. 2. 4. 2019]. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

škole chodí v teniskách, proto se následující přestávku šla podívat, co má na nohách. Na chodbě mezi nimi došlo k rozhovoru:

Učitelka: „*Vidím, že ses konečně začal přezouvat.*“

Žák: „*Nojo.*“

Učitelka: „*Ty pantofle vypadají moc dobře, ty máš nové?*“

Žák: „*Nojo, jsou nový.*“

Učitelka: „*Včera jsi je ale ještě neměl, žene?*“

Žák: „*Ne, neměl.*“

Po tomto rozhovoru zašla za jeho třídní učitelkou a vysvětlila ji danou situaci. Ta si žáka ihned pozvala na chodbu, kde se odehrál následující rozhovor.

Učitelka: „*Proč myslíš, že jsem tě vytáhla na chodbu v době vyučování?*“

Žák: „*Nevím...*“

Učitelka: „*Když se na mě podíváš, myslíš, že mám radost nebo jsem našťvaná?*“

Žák: „*Jste našťvaná, asi jsem něco udělal...*“

Učitelka: „*Co se tedy stalo!? Nemáš na sobě něco nového?*“

Žák: „*Mám, nový přezůvky.*“

Učitelka: „*Jakou mají značku?*“

Žák: „*Nike.*“

Učitelka: „*To je drahá značka, kolik stály peněz?*“

Žák: „*Vyměnil jsem je s kámošem za různé věci.*“

Učitelka: „*Toho kamaráda bych ráda poznala.*“

Žák: „*On není z naší školy.*“

Učitelka: „*Dobře, zavolám tedy mamince a na celou situaci se jí zeptám?*“

V tu chvíli žák znejistěl.

Učitelka: „*Chceš mi tedy ještě něco říci? Bylo by dobré říct pravdu...*“

Žák: „*Našel jsem je v šatně v rohu...*“

Učitelka: „*Mrzí mě, že mi lžeš do očí. Vážně budu muset celou věc řešit s rodiči.*“

Žák: „Dobře... já jsem je našel ve skříni a vzal jsem si je.“

Učitelka: „Co tě k tomu vedlo?“

Žák: „Strašně se mi líbí, jsou značkový!“

Učitelka: „Nenapadlo tě, že teď někdo chodí po škole bez bot?“

Žák kouká, nechápe, neodpovídá.

Učitelka: „Co s přezůvkami uděláš?“

Žák: „Vrátím je.“

Učitelka: „Co ti na to řeknou rodiče, až se dozví, co jsi provedl?“

Žák: „Máma nic, táta bude řídit.“

Celý rozhovor proběhl v klidu a beze svědků, třídní učitelka už ví, že na žáka platí klidný, ale striktní přístup.

Ještě týž den byli telefonicky kontaktováni rodiče okradeného žáka i rodiče žáka, který přezůvky odcizil. Matka okradeného jednala v klidu a s pochopením, poděkovala za rychlé vyřešení situace. Matka chlapce, který kradl, byla nešťastná, co chlapec opět způsobil. Do týdne po krádeži bylo vyvoláno jednání s matkou a chlapcem, který věc odcizil. Přítomna byla třídní učitelka, matka a chlapec. Třídní učitelka vysvětlila celý problém a ponechala prostor na vyjádření chlapce a matky. Matka byla informována, že byla kontaktována kurátorka z OSPODu. Rodina je sledována OSPODem.

Celá situace byla přednesena pedagogické radě. Byly vzneseny dva návrhy na potrestání, buď důtka ředitele školy udělaná co nejdříve, nebo dvojka z chování na vysvědčení na konci školního roku. Odhlasovala se DRŠ, aby žák pocítil postih okamžitě a neměl pocit, že mu hrubé porušení školního řádu jen tak prošlo. Vzhledem k tomu, že je to velice problémový žák, dá se očekávat, že ke snížené známce z chování také dospěje.

Příklad č. 2

Žákyně 6. třídy, žije v pěstounské rodině, její matka o ni nejevila zájem. Na svůj věk se stále chová velmi dětsky. Při návštěvě ekocentra odcizila kus korálu, který pracovnice ekocentra poslala mezi děti, aby si ho mohly prohlédnout. Dívka byla viděna třídní učitelkou, jak si korál dává do svého batohu. Učitelka neřešila situaci okamžitě, ale

vyčkala do konce návštěvy s tím, že dala dívce šanci si krádež ještě rozmyslet a korál vrátit. To se nestalo. Proběhl následující rozhovor.

Učitelka: „*Viděla jsem tě, jak si dáváš do batohu něco, co není tvoje.*“

Dívka: „*Ne, já mám v batohu jen svačinu a pití.*“

Učitelka: „*Opakuji, já jsem tě viděla.*“

V tu chvíli dívka vyndala korál ze svého batohu.

Učitelka: „*Běž za paní z ekocentra a s omluvou jí korál vrať.*“

Dívka odchází za pracovníci centra, položí před ní na stůl korál a velmi suše řekne: „*Promiňte.*“ a odchází.

V tu chvíli ji zastaví **učitelka:** „*Tohle nebyla dostatečná omluva, ani ten tón, kterým jsi to řekla, neodpovídá tomu, že by ti to bylo líto. Zkus to ještě jednou a lépe.*“

Dívka se vrátí k pracovníci ekocentra: „*Já se vám omlouvám, že jsem to vzala. Ted' mě to mrzí, a proto to chci vrátit.*“

Pracovnice ekocentra: „*Je dobře, že ses rozhodla korál vrátit, přijímám tvoji omluvu. Vrať se za ostatními dětmi.*“

Během cesty zpátky do školy se učitelka snažila zjistit, proč dívka chtěla věc ukradnout. Dostalo se jí odpovědi: „*protože jsem ten korál hrozně chtěla a vím, že nejde nikde koupit.*“ Ostatní ze třídy situaci zaregistrovali a někteří začali na dívku pokřikovat, že je zlodějka. To učitelka ihned zarazila s tím, že se to nedělá, nikomu bychom se neměli posmívat, ani mu nadávat.

Dívka hned po odchodu ze školy, informovala matku o tom, co se stalo. Ta ještě než byla o situaci informována školou, zaslala řediteli i třídní učitelce omluvný email. Celá situace ještě ten den byla projednána na pedagogické radě a odhlasovalo se, že dívka dostane důtku ředitele školy. S ohledem na nevyzrálou dívku a riziko, že by ji třída mohla vyřadit z kolektivu, byla DŘŠ udělena v ředitelně, před třídou se situace již nezmiňovala.

9 Krizové situace spojené s návykovými látkami

Nejdříve je potřeba stanovit, co to návykové látky neboli drogy jsou. Návykové látky jsou látky ovlivňující centrální nervovou soustavu, požití drog způsobuje změnu psychického nebo fyzického stavu jedince. Účinek návykových látek může být povzbuzující nebo naopak omamný. Drogy také mohou ovlivnit vědomí a vnímání reality. Návykové látky často mívají smíšené účinky.

Návykové látky můžeme rozdělit do dvou skupin – legální a nelegální. Mezi legální drogy řadíme tabák a alkohol. Za nelegální drogy považujeme konopí, kokain a opiáty (např. heroin).⁵⁰

Faktory ovlivňující riziko užívání návykových látek u žáků

- **Vnitřní faktory žáka:**

„Duševní poruchy a poruchy chování u dítěte. Dítě utrpělo tím, že matka v těhotenství pila alkohol nebo zneužívala drogy. Setkání s návykovými látkami v mladém věku. Poškození mozku při porodu, úrazy hlavy. Dlouhodobé bolestivé onemocnění. Nedostatek dobrých způsobů, jak zvládat stresové situace. Nedostatek dovedností v mezilidských vztazích. Nízké sebevědomí. Pozitivní očekávání ve vztahu k alkoholu a jiným drogám. Po alkoholu a drogách výrazně převažují příjemné pocity. Nízká schopnost vzdorovat nepříznivému vlivu okolí. Sklony k násilí, špatné sebeovládání. Duševní problémy (úzkosti, deprese, nezvládaný stres). Nižší inteligence. Ranná zkušenost se sexem.“⁵¹

- **Faktory na straně rodiny:**

„Nejasná pravidla týkající se chování dítěte. Nedostatek času na dítě zvláště v časném dětství, malá péče, nedostatečný dohled ze strany rodičů, odmítání dítěte. Nesoustavná a přehnaná přísnost, nedostatečné citové vazby dítěte, manželský konflikt. Schvalování alkoholu a drog u dětí. Zneužívání alkoholu, tabáku nebo jiných drog rodiči nebo příbuznými. Malá očekávání od dítěte a podceňování ho, špatné duševní a společenské

⁵⁰ RICHTER, J., ed. Jak ve škole vytvořit bezpečné prostředí [online]. 2005 [vid. 2. 4. 2019]. ISBN 80-86734-38-2. s. 11 Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/1657/354/jak%20ve%20skole%20vytvorit%20zdravejsi%20prostredi_web0.pdf

⁵¹ Nešpor, K. a L. Csémy. *Alkohol, drogy a vaše děti: jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*. 5. vyd. Praha: Sdružení FIT IN - Rodiče proti drogám, 2003. ISBN 80-260-3873-8. s. 7

*fungování rodičů. Rodiče osamělí, vůči společnosti lhostejní nebo nepřátelští. Duševní choroba rodičů. Chudoba či nezaměstnanost rodičů. Sexuální zneužití dítěte v rodině. Rodina ve zmatku a špatně funguje. Výchova pouze jedním rodičem bez pomoci dalších příbuzných. Dítě žije bez rodiny a bez domova. Časté stěhování rodiny.*⁵²

- **Faktory na straně školy:**

*„Neexistuje systematická prevence, případně škola spoléhá na neúčinné postupy (přednášky, hromadné akce, promítání filmů, besedy). Škola při prevenci s rodiči nespolupracuje a nekomunikuje s nimi. Škola nekomunikuje a nespolupracuje s relevantními organizacemi a institucemi ve svém okolí. Neprosazují se nebo dokonce neexistují žádná pravidla týkající se zákazu návykových látek ve škole. Alkohol, tabák i drogy jsou ve škole a v jejím okolí žákům nebo studentům snadno dostupné. Učitelé jsou vnímáni jako nepřátelští nebo lhostejní. S žáky nespolupracující, zdůrazňují pouze jejich nedostatky. Selhávající a problémoví žáci jsou zesměšňováni a ponižováni. Atmosféra na škole je cynická, odcizená, postrádá nabídku pozitivních hodnot. Neexistuje návaznost na kvalitní mimoškolní aktivity a vhodné způsoby trávení volného času. Špatný školní prospěch, malá ctižádost. Absence a nedokončení školy. Malá podpora při dalším vzdělávání. Nízká očekávání ze strany rodičů ve vztahu ke vzdělání.*⁵³

- **Faktory na straně vrstevníků:**

Přátelé mají problémy s autoritami, k návykovým látkám mají kladný vztah. Kamarádi mají na dítě větší vliv než rodiče. Užívání návykových látek je součástí života v partě.

- **Faktory na straně společnosti:**

Snadná dostupnost některých návykových látek. Všudypřítomné reklamy na alkohol a tabák. Nízká cena návykových látek. Nedostatečné možnosti jak trávit volný čas. Kladný postoj společenských norem a zákonů k užívání drog. Nedostatečné sociální zajištění, chudoba, špatné bytové podmínky. Rasová nebo jiná diskriminace, jazyková bariéra, v okolí vysoká kriminalita nebo drogové gangy.⁵⁴

⁵² Nešpor, K. a L. Csémy. pozn. 45 s. 8

⁵³ Nešpor, K. a L. Csémy. pozn. 45 s. 8

⁵⁴ Nešpor, K. a L. Csémy. pozn. 45, s. 9

Příznaky užívání návykových látek:

- Výkyvy nálad
- Vznětlivé a agresivní chování
- Únava
- Úpadek vzhledu a zanedbávání zevnějšku, špinavé oblečení
- Začervenání kolem nosu
- Zúžení nebo rozšíření zornic
- Lhaní, tajnosti
- Ztráta chuti, hubnutí
- Utrácení hodně peněz
- Ztráta věcí z domu, krádeže peněz doma i ve škole
- Ztráta zájmu o zájmy, sport
- Změna kamarádů, ztráta původních kamarádů
- Samotářství
- Zvýšený zájem o drogové symboly (na tričkách, hudba subkultury apod.)
- Zhoršení školního prospěchu
- Pozdní časté příchody domů, časté přespávání u neznámých kamarádů⁵⁵

Výskyt jednotlivých příznaků nemusí vždy znamenat užívání drog. Učitel by měl upozornět hlavně při opakovaném výskytu více příznaků najednou.

V souvislosti s návykovými látkami mohou ve škole nastat různé druhy krizových situací. Za prvé intoxikace žáka v prostorách školy nebo na školní akci, za druhé nalezení látky v prostorách školy nebo na školní akci, distribuce návykových látek v prostorách školy či na školní akci.

⁵⁵ MŠMT. Příloha 1 – Návykové látky [online]. [vid. 2. 4. 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/49475/>

Postup v případě intoxikace nebo žáka pod vlivem návykových látek:

- V případě přistižení žáka při konzumaci je primárním cílem zabránit mu v další konzumaci
- Za přítomnosti další osoby je potřeba látku odebrat a uložit na bezpečné místo.
- V případě potřeby žáka uložit do stabilizované polohy a přivolat lékařskou pomoc. Odebranou látku v případě potřeby předáme lékaři. Může to usnadnit léčbu, neboť u řady návykových látek jsou známy protilátky, které odstraní nebo zmírní jejich akutní účinek.
- Nehrozí-li akutní nebezpečí, sepíše učitel o celé události záznam s vyjádřením žáka, který předá metodikovi prevence a informuje vedení školy.
- V případě, že žák není schopen pokračovat ve výuce, vyrozumí škola okamžitě zákonné zástupce žáka, aby si jej vyzvedli ze školy. Zákonné zástupce škola informuje i v případě, je-li žák schopen dalšího pobytu ve škole. Zákonný zástupce má právo se k celé situaci a postupu školy vyjádřit písemně.
- Pokud zákonný zástupce není k dostižení, informuje škola OSPOD a vyčká na pokyny.⁵⁶

V případech důvodného podezření na konzumaci návykové látky může pedagogický pracovník provést orientační test na přítomnost návykové látky v těle. Test lze provést pouze na základě předem získaného souhlasu zákonného zástupce nezletilého žáka s orientačním testováním žáka na přítomnost návykových látek (viz příloha č. 2).

Z konzumace návykových látek ve škole je nutné vyvodit důsledky stanové školním řádem. Důležité je rozlišovat mezi konzumací a distribucí. Konzumace návykových látek je „pouze“ porušení školního řádu, zatímco distribuce je trestný čin.

Distribuce i přechovávání návykových látek je v České republice vždy protiprávní jednání a může být klasifikováno jako přestupek či trestný čin. Jestliže má pedagog podezření na distribuci návykových látek v prostředí školy, musí vždy informovat příslušné oddělení Policie ČR. Dopustil-li se takového jednání nezletilý žák nebo bylo jednání namířeno proti nezletilému, je povinností informovat zákonné zástupce

⁵⁶MŠMT. Příloha 1 – Návykové látky [online]. [vid. 2. 4. 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/49475/>

a OSPOD. Pokud v rámci podezření nalezne u žáka návykovou látku, postupuje podle postupu v případě nalezení návykových látek ve škole.

Postup v případě nalezení návykové látky ve škole:

1. Látka nalezena v prostorách školy

- Nalezenou látku nepodrobujeme žádnému testování, ochutnávání apod.
- O nálezů ihned informujeme vedení školy, vyhotovíme písemný záznamem (kdo, kde, kdy látku našel)
- Informujeme Polici ČR, která provede identifikaci látky

„V případě časové překážky na straně Policie se z praktických důvodů doporučuje za přítomnosti dalšího pracovníka školy s použitím gumových/latexových rukavic vložit látku do obálky, napsat datum, čas a místo nálezů. Obálku přelepit, přelep opatřit razítkem školy a svým podpisem a uschovat do školního trezoru. Zajištěnou látku následně předat Policii ČR.“⁵⁷

2. Látka nalezena u některého z žáků

- Postupujeme stejně jako v případě nalezení látky v prostorách školy.
- Záznam o události obsahuje „vyjádření žáka, u kterého byla látka nalezena, datum, místo a čas nálezů a jméno žáka. Zápis podepíše i žák, u kterého byla látka nalezena (nebo který látku odevzdal). V případě, že podepsat odmítá, uvede pracovník tuto skutečnost do zápisu. Zápisu a rozhovoru se žákem je přítomen/na ředitel/ka školy nebo její/jeho zástupce“⁵⁸
- Kromě informování Policie ČR má v tomto případě škola povinnost informovat zákonné zástupce nezletilého žáka.

⁵⁷ MŠMT. Příloha 1 – Návykové látky [online]. [vid. 2. 4. 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/49475/>

⁵⁸ MŠMT. Příloha 1 – Návykové látky [online]. [vid. 2. 4. 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/49475/>

3. Důvodné podezření, že některý z žáků má u sebe návykovou látku

- V tomto případě se jedná o důvodné podezření ze spáchání trestného činu (resp. provinění u nezletilých osob) nebo přestupku a proto řešení spadá do kompetence Policie ČR.
- Škola bezodkladně oznámí situaci Policii ČR, zkonzultují s ní další postupy a informují zákonné zástupce nezletilého žáka.
- Žáka je nutné mít do příjezdu policie pod neustálým dohledem. V žádném případě neprovádíme prohlídku žákových osobních věcí.⁵⁹

Komunikace s žáky v krizové situaci spojené s návykovými látkami

Pokusy o rozhovor s intoxikovaným žákem nemají žádný smysl. V případě akutní intoxikace je primární zajistit bezpečí žáka, případně dalších žáků. Rozhovor vedme, až když je žák strýzlivý. Pokud je žák ochotný s vámi problém rozebírat, má k vám důvěru. Nezapomeňte ho informovat o tom, že je pravděpodobné, že budete muset o situaci informovat i další osoby (rodiče, policie), domluvte se, jak bude informování probíhat. Jednejte vždy ve prospěch žáka. Buďte důslední a nepřehlížejte rizikové chování. „Přivírání očí“ nad prvními příznaky styku s návykovými látkami může vést ke zhoršení celé situace. Pomozte žákovi nést důsledky za své činy. Při udělování sankcí jasně dejte najevo, že odsuzujete a odmítáte konkrétní jednání a chování, nikoli žáka. V případě potřeby odkažte žáka na specializovanou pomoc. O problému s návykovými látkami je vhodné informovat i ostatní žáky. Přesným popsáním problému a postoji školy se vyhneme zkreslování informací. S ostatními žáky nesdílíme jména aktérů problému.⁶⁰

Komunikace s rodiči v krizové situaci spojené s návykovými látkami

Komunikace v takové situaci vyžaduje velmi citlivý přístup. Má-li pedagog pouhé podezření na užívání či distribuci návykových látek doporučuje se vést rozhovor s rodiči až poté, co proběhl rozhovor s dítětem. Nabízí se možnost vést rozhovor s dítětem a rodičem současně. Rodiče i dítě by měli znát důvody rozhovoru, které by měly být pro všechny společné, a to zájem a blaho žáka a ostatních žáků ve škole.

⁵⁹ MŠMT. Příloha 1 – Návykové látky [online]. [vid. 2. 4. 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/49475/>

⁶⁰ BUČILOVÁ KADLECOVÁ, J., KREJČOVÁ, L. a V. MERTIN, pozn. 12, s. 181

Rozhovor by v žádném případě neměl působit jako výslech, ale vyjádření obav o vývoj dítěte.

V případě, že jsme si užíváním nebo distribucí návykových látek jisti, rozhovor s rodiči by měl proběhnout co možná nejdříve. Cílem by mělo být informování o faktech, postupech školy a nabídka pomoci. Nabídka kontaktů na instituce, které mohou rodičům pomoci s danou situací a vaše podpora mohou pomoci rodičům se s krizí vyrovnat. Nedoporučuje se cokoliv ohledně návykových látek řešit s rodiči jiným způsobem než přímým osobním kontaktem.

Při vedení rozhovoru mějme na paměti že, učitel a rodič jsou na stejné straně, snaží se chránit zájmy dítěte. Připravte se na to, že bez ohledu na to zda rodič o potížích svého dítěte ví nebo ne, je to možná poprvé, co o tom hovoří se třetí osobou. Má plné právo být zaskočen, nevěřit tomu, že je to možné, zlobit se. Rozhovor by neměl působit tak, že hledáme viníka krize. Snažíme se najít řešení. Rodiče, kteří jsou připustní rozhovoru, jsou ochotni hledat řešení, přestože mohou být v první chvíli zaskočení nebo rozzlobeni. Rodičům, kteří odmítají diskuzi, je dobré připomenout, že právě oni jsou právně zodpovědní za vývoj svého dítěte. Vy můžete nabídnout pomoc, ale bez jejich zapojení nelze očekávat uspokojivé řešení.⁶¹

9.1 Příklady z praxe

Příklad č. 1

Dívky 9. třídy konzumovaly během polední přestávky na toaletách v prostorách školy alkohol, konkrétně džus s vodkou. Na hodině Tv, která následovala po polední pauze, jedna z žákyň oznámila vyučující, že některé spolužačky místo oběda na toaletách pily alkohol. Učitelka si vzala obě dívky, které byly obviněny, stranou a na rovinu se jich zeptala, jestli je to pravda. Reagovaly velmi rozpačitě, ale na první pohled bylo zřejmé, že obvinění je pravdivé. Chtěla po nich vědět, kde alkohol mají a kdo ho přinesl do školy. Obě hned přiznaly, že ho donesla další ze spolužaček a má ho uložený v šatně ve své tašce. Žádná z dívek nejevila známky opilosti, všechny byly způsobilé pokračovat ve výuce, proto vyučující odložila řešení situace až na dobu po vyučování. Po vyučování nejprve vyzvala dívku, která alkohol donesla, aby jí ho odevzdala a pozvala

⁶¹ BUČILOVÁ KADLECOVÁ, J., KREJČOVÁ, L. a V. MERTIN, pozn. 12. s. 182

dívky do ředitelny, kde probíhalo další řešení situace. Zbylý alkohol vyučující odevzdala vedení školy jako důkaz. Z rozhovoru s vedením školy a metodikem prevence vyplynulo, že dvě z dívek konzumovaly alkohol již o víkendu a zbytek donesly do školy. Během polední pauzy se o něj podělily s dalšími spolužačkami, celkem konzumovalo alkohol šest dívek. Zbylé tři byly pozvány k řediteli druhý den, všechny se ke konzumaci alkoholu ve škole přiznaly bez nátlaku. Celá událost byla po přiznání všech dívek hlášena rodičům a během týdne proběhlo jednání se všemi z nich. Rodiče byli seznámeni s řešením situace a kázeňskými postihy dívek, současně byli upozorněni na možná rizika spojená s alkoholem a jinými návykovými látkami. Dívkám byla udělena důtka ředitele školy a podmíněčné vyloučení z výběrové sportovní třídy, kterou všechny navštěvovaly.

V tomto případě postupovala vyučující správně, alkohol zabavila, zjistila, kdo ho do školy přinesl, a celou situaci nahlásila vedení školy, které pokračovalo v řešení. Ředitel informoval rodiče a společně s metodikem prevence s nimi vedl jednání. Následně udělil všem dívkám před ostatními žáky třídy kázeňské postihy.

Příklad č. 2

Na školním výletě 9. třídy přistihla učitelka skupinu děvčat při konzumaci vína. Víno měly nalité ve sportovních lahvích a seděly spolu s ostatními u táboráku. Vyučující měla podezření, že v lahvích mají alkohol, proto šla nepozorovaně za jednou z dívek, když šla do pokoje. Zaklepala a otevřela dveře, přistihla dívku, jak něco schovává do skříně. Požádala ji, ať skřín otevře a tam našla skoro prázdnou lahev vína. Dívka jen koukala do země a nijak na situaci nereagovala. Učitelka ji poslala k táboráku, ať okamžitě přivede zbylá tři děvčata, která s ní bydlí na pokoji. Když se vrátily na pokoj, všechny se začaly učitelce omlouvat a prosily ji, aby to nehlásila rodičům. Učitelka nejprve dala jasně najevo, že takové chování neschvaluje a musí ho hlásit nejen rodičům, ale i vedení školy. Dívky stále prosily a slibovaly, že už se to nebude opakovat. Učitelka, v dobré vůli nedělat dívkám problémy na konci jejich posledního školního roku na základní škole, polevila. Protože s dívkami nebyly v předchozí době žádné problémy, rozhodla se, že situaci nebude hlásit rodičům ani vedení školy. Zbylý alkohol dívkám zabavila a vylila. Dívkám dala pouze trest, že musejí poslední večer výletu zůstat na pokoji a nesmějí se bavit s ostatními u ohně. Dívky byly velmi rády, že

se celá situace nebude více řešit. Poslední večer se hned po večeři odebraly na pokoj a až do rána z něj nevyšly.

Ačkoli se v této situaci učitelka zachovala lidsky a odpustila dívkám jejich nerozvážnost, byl její postup zcela špatný. Přestože dívky nebyly v ohrožení života, měla celou situaci ihned po návratu hlásit rodičům i vedení školy. Rodiče by o takovém chování měli vědět, aby mohli zamezit jeho budoucímu opakování. Stejně tak vedení školy, by mělo mít povědomí o tom, jak se žáci chovají. Učitelka nemohla mít jistotu v tom, že se celá věc stala poprvé. Navíc, protože došlo k porušení školního řádu, měly být dívky podle toho také potrestány. Dívky díky tomu mohly nabýt dojmu, že i takové hrubé porušení školního řádu může projít bez oficiálního řešení a kázeňského potrestání.

10 Pravidla komunikace s rodiči

Komunikace s rodiči hraje v pedagogické komunikaci důležitou roli. Nemá-li žák obtíže s chováním, prospěchem, do školy chodí rád, má rád své učitele, můžeme očekávat, že komunikace rodiče učitel bude také bez obtíží. Krize může nastat, je-li potřeba s rodiči řešit nějaký problém. Rodiče často přichází do školy s odhodláním bránit své dítě za každou cenu, jejich jednání může být až agresivní. Z vlastní zkušenosti mohu říci, že agresivních rodičů přibývá. Každý učitel by měl být na takové chování připraven a umět rodiče uklidnit.

Hlavní zásada, kterou by měl mít učitel na paměti je, že profesionálem v této situaci je on, ne rodič. Učitel tedy zodpovídá za efektivitu komunikace. Učitel by neměl používat útočný ani agresivní styl komunikace, s rodičem by měl jednat jako s partnerem. Důležité je neustále opakovat, že nám jde o společný cíl a to o dobro žáka.⁶²

Chybou na straně učitele může být to, že k rodičům přistupuje jako k žákům, které v rámci svého povolání vychovává, poučuje, usměrňuje, atd. Pro většinu dospělých je tento přístup nepřijatelný a může vést ke konfliktu. Další problém může nastat, pokud učitel používá termíny, kterým rodič nerozumí, tím může dojít ke kreslení komunikace. Učitel by se rovněž měl vyvarovat haló efektu (např. dorazí-li rodič na schůzku rovnou z práce v montérkách, získá nálepkou), stereotypizaci (např. romští rodiče nedbají na domácí přípravu dětí) a předsudků (např. předsudky vyvolané kolegy, když se zmíní, že s těmito rodiči je těžká domluva) vůči rodičům.⁶³ Dobrý učitel se při jednání s rodiči snaží vyvarovat všech těchto chyb a dodržovat následující zásady:

- Dbá na to, aby rodič všemu rozuměl.
- Volí kratší věty, neustále se ujišťuje, zda rodič rozumí (hledá souhlasnou neverbální komunikaci).
- Vyhýbá se odborným termínům a cizím slovům.
- Mluví konkrétně a jednoznačně, nelže, neuhýbá, nevymlouvá se.

⁶² KUSÁ, O. Profesionál v komunikaci je učitel nikoliv rodič, In: *Agentura pro sociální začleňování* [online]. 28. 9. 2017 [vid. 29. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/professional-v-komunikace-je-ucitel-nikoliv-rodic>

⁶³ ČAPEK, R. *Učitel a rodič: spolupráce, třídní schůzka, komunikace*. Praha: Grada, 2013, 184 s., [8] s. obr. příl. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4640-1. s. 132

- Vyhýbá se expresivním výrazům a přehnaným emocím.
- Nepřehání, nevěnuje se extrémům.
- Ponechá rodiči prostor pro jeho odpovědi i otázky – komunikace by měla být vyvážená.⁶⁴

Vliv na atmosféru rozhovoru má místo, čas, verbální i neverbální komunikace. Místo rozhovoru by nemělo být náhodné, ne někde na chodbě, ale někde v soukromí např. kabinet učitele, kde je možné se posadit. Čas schůzky volíme s ohledem na možnosti rodiče, snažíme mu se vyjít vstříc. Na schůzku si vymezíme dostatek času. Pokud jsou rodiče neodbytní a trvají na přijetí v době, kdy je čas omezený, upozorníme je na to dopředu. Během verbální komunikace dbáme na srozumitelnou výslovnost, adekvátní tempo řeči a neopomíjíme intonaci na konci vět, děláme jasné a výrazně tečky. Snažíme se o upřímný přátelský tón. Nepoužíváme sarkastický ani ironický tón. Dbáme na to, aby rodič cítil z naší strany zájem. Co se týká neverbální komunikace, volíme střídavá gesta a přátelskou mimiku, bez úšklebků, mimovolného svírání rtů nebo skřípání zubů. Nedrbeme se na nose ani ve vlasech, působí to nedůvěryhodně. Pokud sedíme, měly by být židle stejně vysoké a kvalitní.⁶⁵

Na každou schůzku s rodiči by se měl učitel připravit, sepsat si body, které chce na schůzce probrat. Při hledání řešení problému není vhodné rodičům vnucovat postupy, ale snažit se na postupech společně domluvit. Společně nalezené řešení má větší šanci na úspěch. Pokládat otázky typu: „*Co myslíte, že by mohlo pomoci?*“ „*Jaký postup se vám osvědčil doma?*“ „*Co byste doporučovala?*“⁶⁶ Na závěr jednání by mělo následovat shrnutí toho, na čem se rodič a učitel domluvili, jak budou postupovat. Z celého jednání si učitel vyhotoví zápis, který nechá rodiči podepsat. V případě neplnění domluvených postupů a tvrzení rodiče, že nikdy nic takového neřešili, bude mít učitel podepsaný důkaz.

Pokud se učitel dostane do kontaktu s agresivním rodičem, je možné postupovat, podle následujících kroků, které má uvedené na svých stránkách ZŠ Praha 2, Londýnská 34:

⁶⁴ ČAPEK, R., pozn. 57, s. 141

⁶⁵ ČAPEK, R., pozn. 57, s. 142

⁶⁶ LAZAROVÁ, B., pozn. 22, s. 50

- Potvrdit agresivitu rodiče např.: „*Vidím, že se zlobíte, máte na to nárok.*“ Říci to vážně a hned dodat: „*Pojďte se posadit.*“ Počkat, až si dotyčný sedne, netočit se k němu zády.
- Posadit se proti němu přes stůl (bariéra) a začít rozhovor: „*Co vás tedy trápí?*“
- Nechat rodiče vyprávět a tím vyventilovat jejich rozhořčení, chápavě kývat hlavou, klidně si udělat poznámku, ale co nejméně klopit hlavu.
- Pokud agresivní rodič na učitele začne slovně útočit na chodbě, je potřeba si třeba třídnicí či něčím jiným vymezit osobní prostor a nenechat se např. zdržet z hodiny. Klidně říci, že máte povinnosti, ať se staví o přestávce, nebo v konzultačních hodinách, že mu rádi pomůžete.
- U stolu udržovat oční kontakt, ale mírnit ho, neustálý přímý oční kontakt agresora spíše více nabudí, nedívat do poznámek a hledat tam známky, to je znak nejistoty.
- Pokud, je rodič velmi útočný např. obviňuje učitele, je šikovné mít v ruce nějaké desky, pozorně poslouchat, co vše rodič říká a občas si klidně i jen jako udělat poznámku – druhou stranu to znejistí a většinou si začne dávat větší pozor na to, co říká.
- někdy rodiče reagují velmi emotivně – neutěšovat je, spíše reflektovat situaci: „*Máte to opravdu těžké.*“
- Rodiče se mohou obviňovat, že situaci zavinili, na to je vhodné říci, že v té situaci jednali, jak to v tu chvíli cítili jako nejlepší, že k tomu měli určitě nějaký důvod a nyní jsme se sešli proto, abychom vymysleli co a jak dál.
- Při hledání řešení netlačit rodiče někam, kde je to pro ně nerealizovatelné a nepřijatelné, někteří na schůzce pod tlakem odkývají vše. Učitel by měl dobře promyslet, co je reálné po nich chtít.⁶⁷

K tomu, aby komunikace mezi učitelem a rodičem probíhala hladce a vedla ke spolupráci, může být nápomocno desatero pro rodiče a učitele. Některé školy ho mají uvedené na svých internetových stránkách mezi dokumenty školy, rodiče jsou s ním

⁶⁷ KOMUNIKACE S RODIČI. In: ZŠ Praha 2, Londýnská 34 [online]. [vid. 2. 4. 2019]. Dostupné z: http://www.londynska.cz/plany/201105041123omunikace_s_rodici_skola.pdf

seznámení na třídních schůzkách a na stránkách školy si ho mohou kdykoliv připomenout.

Desatero pro učitele a rodiče

„Pro učitele:

- *Mluvte s rodičem jako s rovnoprávným partnerem, respektujte jeho důstojnost.*
- *Vnímejte rodiče jako „experta“, který nejlépe zná své dítě.*
- *Komunikujte s rodiči přímo, ne prostřednictvím dítěte.*
- *Berte dítě jako plnoprávnou součást učitelско – rodičovské debaty o něm.*
- *Nevnímejte každý dotaz či kritiku jako osobní útok.*

Pro rodiče:

- *Nedívejte se na učitele jako protivníka, ale spolupracovníka při výchově dítěte.*
- *Nejednejte s ním jako s pedagogickým sluhou a respektujte jeho odbornost.*
- *Přicházejte do školy raději se zdvořilým dotazem, ne s odhodláním bojovat.*
- *Ověřujte si informace od svého dítěte, bývají často zkreslené.*
- *Nepomlouvejte nikdy učitele svých dětí a rozhodně ne, když to mohou slyšet.*⁶⁸

Kromě desatera pro rodiče a učitele je možné stanovit pravidla pro vstup do školy. Rodiče by s pravidly měli být seznámeni na třídních schůzkách a současně by měly být zveřejněny na dostupném místě např. webová stránka školy nebo nástěnka u vstupu do školy.

Příklad pravidel pro vstup do školy ZŠ Gutova, Praha 10:

- **„Do šaten rodiče nevstupují.**
- **Jednání se zaměstnanci školy bez předchozího ohlášení je výjimečně možné ráno před vyučováním. V 7,55 je nutno školu opustit. Přicházejte prosím včas. Minutu či dvě před termínem odchodu nemá smysl jednání realizovat.**

⁶⁸ RODIČE VÍTÁNÍ. Desatero pro rodiče a učitele. In: Rodiče vítání [online]. 27. 8. 2012 [vid. 2. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.rodicevitani.cz/nezarazene/desatero-pro-rodice-a-ucitele/>

- *Běžnou návštěvu si dohodněte s příslušným učitelem/zaměstnancem vždy předem (např. návštěva vyučovací hodiny, vyzvedávání úkolů, předávání dokumentů, konzultace...). Vyčkejte, až učitele vrátná o Vašem příchodu informuje. Upozorňujeme, že i rozhovor s vedením školy je nutno domlouvat s předstihem.*
- *Přijdete-li neohlášení a budete na okamžitém rozhovoru trvat, vyčkáte laskavě ve vestibulu do té doby, než se Vám bude moci příslušný zaměstnanec věnovat. (Tak aby nenarušil svou výuku, službu na dozoru, přípravu na vyučování, probíhající jednání či jinou nezbytnou činnost.)*
- *Při nedodržení tohoto postupu má vrátná pokyn Vás v této době do budovy nepouštět. Chráníme tak především Vaše děti. “⁶⁹*

10.1 Příklad z praxe

Příklad agresivního rodiče z praxe

Situace se odehrála v 5. třídě. Poslední hodina Tv, kvůli převlékání dětem trvá trochu déle než obvykle, než dojdou do šaten. Chlapec, jehož otec následně způsobil krizovou situaci, se velmi pomalu převlékal a neměl splněné svoje povinnosti služby na mazání tabule. Třídní učitelka mu řekla, že dokud si nesplní svoje povinnosti, neodejde. Cílem nebylo nechat žáka po škole, pouze trvala na splnění povinností. Ostatní žáci, kteří byli hotovi, postupně odcházeli. Otec čekající před školou viděl, že někteří žáci ze synovy třídy již odešli. V domnění, že jeho syn je po škole, vnikl do budovy školy. Prošel žákovským vchodem i přes vyvěšený zákaz procházení rodičů šatnami. Do třídy, kde byla třídní učitelka, jeho syn a další tři žáci vběhnul velmi rozčilený. Od vyučující nechtěl slyšet žádné vysvětlení, vůbec ji nepustil ke slovu.

Otec žáka mluvil velmi hlasitě a rozhořčeně. „*Můj syn nebude po škole, když na něj čekám před školou. Budu si na vás stěžovat. Zařídím, aby vás vykopli a nikde už si ani neškrtněš!*“

Třídní učitelka se snažila otce uklidnit. „*Stěžovat si na mně samozřejmě můžete. Váš syn si pouze plní svoji povinnost, jak vidíte, jsou tu i další žáci...*“

⁶⁹ VONEŠ, J. Pravidla pro vstup do školy. In: ZŠ Gutova [online]. [vid. 2. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.zsgutova.cz/?p=vstup>

Otec žáka skočil učitelce do řečí, odmítal jakékoliv vysvětlení. „*To mě nezajímá, jste kráva a podám na vás stížnost!*“

Vzal synovi věci a odvedl si ho ze třídy. Při odchodu na celou školní chodbu zakřičel: „*Hovno!*“

Po odchodu otce byla učitelka velmi rozrušená, šla se uklidnit na toaletu. Mezitím děti, které byly situací svědkem, běžely nahlásit situaci řediteli, měly z celé situace strach. Jelikož problémový otec už opustil budovu školy, ředitel si vyslechl pouze od učitelky, co se stalo a následně si pozval zmíněného otce k projednání situace. Jednání byl přítomen ředitel, otec i jeho manželka. Na jednání otec přiznal svoji chybu, nechal se unést a jeho reakce byla nepřiměřená. Přislíbil, že se to již nebude opakovat.

V tomto případě komunikovala učitelka s rodičem správně, snažila se ho uklidnit, ujistila ho, že má právo si na ni stěžovat, chtěla ho seznámit se situací. Agresor ji nepustil ke slovu, vzhledem k tomu, že působil velmi rozčileně a učitelka měla strach z fyzického napadení, nechala otce, aby si syna ze školy odvedl a nezkoušela se s ním dále dohadovat. Následné řešení celé situace přenechala vedení školy. Přesto se dopustila chyby, která by celé situaci nejspíše zabránila. Neměla pouštět ostatní žáky samotné do šaten. Je zvykem, že učitel po poslední vyučovací hodině odvádí celou třídu do šaten (jidelny). Druhé pochybení není na straně třídní učitelky, ale pedagoga, který měl mít dohled v šatnách, kudy rozčilený otec pronikl do školy. Při řádném dohledu by byl vykázán ze školy.

11 Základní postup při komunikaci v krizové situaci

Navázání kontaktu – správné navázání kontaktu je velmi důležité zejména u neodkladných krizových stavů. Samotné navázání kontaktu může být pomocí. Působit na žáka můžeme slovy, gesty, dotykem, nastavením těla. Neměli bychom dělat nic, co by zvyšovalo úzkost a zlost. Pokud dítě držíme je vhodně držet jej kolem ramen. Toto držení pomáhám obnovovat střed těla, zprostředkovává kontakt s půdou pod nohama, výsledkem může být pocit bezpečí.

Přijetí silných emocí – ke krizovým stavům silné emoce patří. Není vhodné na vztek reagovat vztekem, na křik ještě větším křikem. Také není vhodné chtít emoci hned zastavit, lepší řešení je emoci pojmenovat a legalizovat ji: např. „*Vidím, že se zlobíš, zkus mi vysvětlit proč, snažím se tě pochopit a pomoci ti, zkus mi také pomoci, abychom se mohli domluvit.*“

Nabídka bezpečného místa – k rozhovoru zvolíme klidné místo, např. kabinet či prázdnou třídu. Neměla by být přítomna žádná další osoba.

Důvěrnost – pokud dítě svěřuje své tajemství, často si potřebuje zajistit důvěrnost, v některých případech učitel sám slibuje, že to nikomu neřekne. Jsou ale situace, kdy je žádoucí informovat i další osoby ať už rodiče nebo někoho, kdo může nabídnout odbornou pomoc.

Řešení přiměřené času – krize má své časové zákonitosti. Někdy vznikne rychle a nečekaně a je potřeba rychlé a neodkladné řešení. Jindy vyplouvají na povrch věci z minulosti a je potřeba postupné a opatrné řešení.

Respekt k potřebám dítěte – řešit krizi nelze bez znalostí problému, toho co se stalo a co se děje. Také je důležité vědět, jaké má dítě představy o tom, co by se mělo stát a co potřebuje.

Vytvoření algoritmu řešení – v situacích, kde je to vhodné, můžeme sestavit jednotlivé body řešení, které jasně udávají, co se stane, když dojde k opětovnému problému. Body řešení mohou navrhnout děti společně s učitelem.⁷⁰

⁷⁰ BUČILOVÁ KADLECOVÁ, J., KREJČOVÁ, L. a V. MERTIN, pozn. 12, s. 119-120

12 Informační povinnost školy

Škola má informační povinnost k zákonným zástupcům žáků, v závažnějších případech, kdy dojde k porušení právních předpisů ze strany žáka nebo osob z jeho okolí, případě když se žák ocitá v nepříznivé sociální či zdravotní situaci je povinna kontaktovat orgány státní správy.

Informační povinnost vůči zákonným zástupcům je definována ve školském zákoně. Učitel má povinnost poskytnout zákonnému zástupci nezletilého žáka informace spojené s výchovou a vzděláváním. Zákonní zástupci mají právo vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajícím se podstatných záležitostí vzdělávání dětí a nezletilých žáků. Také mají právo na informace a poradenskou pomoc školy nebo školského poradenského zařízení v záležitostech týkajících se vzdělávání.

Rodiče jako zákonní zástupci dítěte jsou zodpovědní za příznivý vývoj a řádnou výchovu dítěte, zároveň mají právo na informace týkající se dítěte. Podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí platí, že každý je oprávněn upozornit rodiče na závadné chování jejich dětí. „Toto zákonné ustanovení je jakousi generální klauzulí informačního oprávnění (nikoli povinností) vůči rodičům ve všech záležitostech týkajících se závadného chování či jednání jejich dětí. Z tohoto ustanovení vyplývá oprávnění třetích osob upozornit na závadné chování dítěte. Z dalších právních předpisů, zejména z ustanovení týkajících se rodičovské zodpovědnosti, jakož i ustanovení týkajících se plnění povinností školy, vyplývá primární informační povinnost školy vůči rodičům, resp. zástupcům žáka.“⁷¹

Kromě běžných sdělení a výsledků vzdělávání tak bude škola zástupce informovat zejména v případech, kdy dochází k porušování základních povinností vyplývajících ze školského zákona jak ze strany žáka tak jeho zástupců. Jedná se o případy záškoláctví, kdy žák řádně nedochází do školy a porušuje tak povinnost řádně se vzdělávat, nedodržování školního a vnitřního řádu a pokynů školy a školského zařízení k ochraně zdraví a bezpečnosti, neplnění pokynů pedagogických pracovníků škol a školských zařízení. Zákonní zástupci jsou povinni na vyzvání ředitele školy nebo školského zařízení se osobně zúčastnit projednání závažných otázek týkajících se vzdělávání dítěte nebo žáka.

⁷¹BUČILOVÁ KADLECOVÁ, J., KREJČOVÁ, L. a V. MERTIN, pozn. 12. s. 58

Při řešení problémů se může stát, že dítě požádá o to, aby rodiče nebyli informováni. Zde záleží na učiteli, aby vyhodnotil, jestli je potřeba situaci oznámit. Podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí mají děti právo požádat školu nebo školské zařízení o pomoc při ochraně svého života nebo dalších svých práv. V takovém případě má škola i školské zařízení povinnost poskytnout adekvátní pomoc. Dítě má právo požádat o pomoc bez vědomí svých zástupců. Mohou nastat situace, kdy by bylo informování zákonných zástupců proti zájmům dítěte. Např. v případě, kdy je dítě obětí jednání těchto osob. V takovém případě škola informuje OSPOD a tato instituce rozhodne, zda budou zástupce dítěte informovat. Primární pro školu je vždy informovat zákonné zástupce, tuto povinnost lze zanedbat pouze v závažných případech.⁷²

Škola má povinnost informovat OSPOD, pokud důvěryhodným způsobem zjistí, že někteří z jejích nezletilých žáků jsou dětmi:

- jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti, nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti;
- které byly svěřeny do výchovy jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy;
- které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky podle zákona upravujícího přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití;
- které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte;
- na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu;

⁷² BUČILOVÁ KADLECOVÁ, J., KREJČOVÁ, L. a V. MERTIN, pozn. 12. s. 58-59

- které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umísťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců;
- které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami;
- které jsou žadateli o udělení mezinárodní ochrany, azylanty nebo osobami požívajícími doplňkové ochrany, a které se na území České republiky nacházejí bez doprovodu rodičů nebo jiných osob odpovědných za jejich výchovu;

Informační povinnost vzniká, pokud tyto skutečnosti stanovené zákonem o sociálně-právní ochraně dítěte trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou či mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí.⁷³

Z toho vyplývá, že škola je povinna s OSPOD řešit veškeré sociálně patologické jevy, které se ve škole vyskytnou. Týká se to především vážných případů záškoláctví, šikany, výskytu a užívání drog, trestné činnosti u dětí, zanedbávání, týrání dětí apod. Dále je škola i její pracovníci povinna spolupracovat a poskytovat vyžádané informace soudům, v civilním řízení občanského soudního řádu.

Má-li tedy učitel důvodné podezření ze spáchání trestného činu, či činu jinak trestného u dětí mladších 15 let, provinění u mladistvých nebo přestupku, měl by o tom informovat vedení školy, které bude nadále rozhodovat o přijetí opatření. „Škola, případně učitel sám, má jednak povinnost podat podnět k prošetření tohoto podezření orgánům činným v trestním řízení (policejnímu orgánu, případně státnímu zastupitelství), jednak (v případě, že je to možné) učinit opatření pro překažení spáchání nebo dokončení takového činu. Překazit trestný čin / provinění, čin jinak trestný) lze i jeho včasným oznámením policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci. Nerespektování této povinnosti může mít v případě některých trestných činů za následek trestní stíhání konkrétních fyzických osob dle §367 (nepřekažení trestního činu) a §368 (neoznámení trestného činu) zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku.“⁷⁴

Nelze přesně stanovit ani doporučit prostředky, kterými je vhodné překazit nebo předejít trestnímu činu či provinění. V případě ohrožení zaleží na učiteli, jak situaci vyhodnotí a jaké prostředky se rozhodne použít. Můžeme ale říci, že fyzická intervence

⁷³ MPSV ČR. Zákon č. 359/1999 sb. O sociálně-právní ochraně dětí. Praha: MPSV, 1999.

⁷⁴ BUČILOVÁ KADLECOVÁ, J., KREJČOVÁ, L. a V. MERTIN, pozn. 12. s. 60

musí být přiměřená okolnostem a může být použita pouze v krajních případech, kdy hrozí újma na zdraví, ať už sebepoškozováním nebo ublížením na zdraví jiným osobám. Zároveň na základě zákona o sociálně-právní ochraně dětí je vhodné spáchání trestného činu či jeho přípravu projednat se zákonnými zástupci pachatele.⁷⁵

⁷⁵ BUČILOVÁ KADLECOVÁ, J., KREJČOVÁ, L. a V. MERTIN, pozn. 12. s. 60

Závěr

Tématem mé diplomové práce byla komunikace školy v krizových situacích. Během práce jsem vycházela z analýzy literatury a dostupných internetových zdrojů. Nejprve jsem charakterizovala komunikaci odehrávající se v prostředí školy. Soustředila jsem se především na pedagogickou komunikaci odehrávající se mezi učitelem a žáky a mezi učitelem a rodiči. Následně jsem popsala formy a možnosti, jak může škola s rodiči komunikovat.

Definovala jsem co je to krize. Pro tuto práci je pojem krizová situace vymezen jako krizová situace spojená s rizikovým chováním žáků. Nastínila jsem faktory, které ovlivňují vznik krizových situací ve školním prostředí. Zaměřila jsem se na rizika na straně žáka, v následující kapitole byly popsány faktory pro vznik krize i na straně učitele. Osobnost učitele byla rozebrána v samostatné kapitole, protože ho považuji za nejdůležitějšího aktéra pedagogické komunikace. Svým chováním a jednáním může velmi ovlivnit vznik, vývoj i řešení krizových situací.

Ve spojitosti s rizikovým chováním žáků jsem věnovala kapitolu krizovým plánům, které si škola pro tyto situace může vytvořit. Seznámení žáků a rodičů s krizovými plány může být určitým typem prevence vzniku rizikového chování. Při psaní této kapitoly jsem pročetla krizové plány škol dostupné na internetu a došla jsem k závěru, že většina plánů je velice povrchních a obecných, nestanovují, kdo a co přesně má v určité krizové situaci dělat. Často jsou vypracovávány pouze povinné plány pro rizikové chování šikany a pro ostatní oblasti rizikového chování krizové plány chybí.

Cílem práce bylo vytvořit přehled krizových situací ve škole, charakterizovat je a popsat prostředky a formy komunikace, které jsou pro zvládnutí těchto situací důležité. Vybrala jsem z mého pohledu krizové situace, se kterými se učitelé setkávají nejvíce, některé z nich jsou v určité míře téměř na denním pořádku. Konkrétně jsem se snažila charakterizovat a popsat komunikaci při řešení krizových situací spojených s verbální i fyzickou agresivitou mezi žáky, agresivitou mířenou na učitele ze strany žáků i rodičů. Dále jsem vybrala krizové situace spojené se záškoláctvím, krádežemi a návykovými látkami. Každý typ krizové situace je doplněn příklady ze školní praxe, na kterých jsem demonstrovala, jak je možné v dané situaci komunikovat a jak ji řešit. Současně jsem se snažila poukázat na chyby, které v komunikaci nastaly.

V závěrečných kapitolách jsem se věnovala pravidlům komunikace s rodiči a informační povinnosti školy. Stanovením přesných pravidel, jakými způsoby může rodič se školou komunikovat, za jakých okolností může přijít osobně do školy, na koho se obrátit v případě problému, atd. může škola předcházet nedorozuměním i krizovým situacím spojeným s agresivními rodiči. Kromě komunikace s rodiči a žáky je škola v určitých případech povinna komunikovat s odborem sociálně-právní ochrany dítěte a Policií ČR. Vůči těmto institucím i rodičům má škola informační povinnost.

Při psaní této práce jsem využívala kromě jiného metodická doporučení a metodické pokyny v oblasti primární prevence rizikového chování schválená vedením Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Z mého pohledu by některé přílohy zabývající se konkrétními oblastmi rizikového chování zasloužily úpravu. Text na mne osobně působil nepřehledně a chaoticky.

Seznam použitých zdrojů

Literatura:

AUGER, M. a Ch. BOUCHARLAT. *Učitel a problémový žák: strategie pro řešení problémů s kázní a učením*. Praha: Portál, 2005, 121 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-907-0

BUČILOVÁ KADLECOVÁ, J., KREJČOVÁ, L. a V. MERTIN, ed. *Pedagogická intervence u žáků ZŠ: výklad je zpracován k právnímu stavu ke dni 31. 10. 2010*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. Meritum - výkladová řada. ISBN 978-80-7357-603-5.

ČAPEK, R. *Učitel a rodič: spolupráce, třídní schůzka, komunikace*. Praha: Grada, 2013, Pedagogika. ISBN 978-80-247-4640-1.

ČAPEK, R.. *Odměny a tresty ve školní praxi: kázeňské strategie, zásady odměňování a trestání, hodnocení a klasifikace, podpora a motivace žáků*. 2. vyd. Praha: Grada, 2014, Pedagogika. ISBN 978-80-247-4639-5

ČAPEK, R., S. NAVAROVÁ a Z. ŽENATOVÁ. *Žák v krizové situaci*. Praha: Raabe, 2017, 141 s. Dobrá škola. Třídní učitel II., 2. ISBN 978-80-7496-294-3.

ČÁP, J. a J. MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-273-7.

FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-626-8.

HRABAL, V, F. MAN a I. PAVELKOVÁ. *Psychologické otázky motivace ve škole*. 2., upr. vyd. Praha: SPN, 1989, 232 s. ISBN 80-04-23487-9.

LAZAROVÁ, B. *Netradiční role učitele: o situacích pomoci, krize a poradenství ve školní praxi*. 2., upr. vyd. Brno: Paido, 2008, ISBN 978-80-7315-169-0.

LAZAROVÁ, B. *První pomoc při řešení výchovných problémů: poradenské minimum pro učitele*. Praha: Agentura Strom, 1998, Škola 21. Náměty pro učitele, sv. 4. ISBN 80-86106-00-4

MAREŠ, J. a J. KŘIVOHLAVÝ. *Komunikace ve škole*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, ISBN 80-210-1070-3.

MAREŠ, J. a J. KŘIVOHLAVÝ. *Sociální a pedagogická komunikace ve škole*. Praha: SPN, 1990, Pedagogické a psychologické studie. ISBN 80-04-21854-7.

NEŠPOR, K. a L. CSÉMY. *Alkohol, drogy a vaše děti: jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*. 5. vyd. Praha: Sdružení FIT IN - Rodiče proti drogám, 2003. ISBN 80-260-3873-8.

PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. [i.e. Vyd. 5.]. Praha: Portál, 2008, 322 s. ISBN 978-80-7367-416-8.

ŠTOČEK, M. *Rukověť základní školy: (školní rok 2018/2019)*. 21. vydání, verze 1.2018. Nový Bydžov: aTre, 2018. Řízení školy.

Časopisy:

SPIPKOVÁ, Vladimíra. Klima školy je zásadním aspektem pro utváření osobnosti dítěte: mnohdy bohužel nedoceňujeme význam sociálně emocionálního klimatu školy a třídy pro socializaci dítěte. *Moderní vyučování: časopis na podporu rozvoje škol*, 2013, roč. 19, č. 3-4, ISSN 1211-6858.

HUBATKA, M. Vnější faktory. *Řízení školy: odborný měsíčník pro ředitele škol*. roč. 2015, č. 3, s.32-34. ISSN 1214-8679.

Internetové zdroje:

Děti a televize. In: *Děti a média*. [online]. [vid. 2. 4. 2019] Dostupné z: <https://www.detiamedia.cz/col/7/deti-a-televize.htm>

JUCOVIČOVÁ, D. *Specifické poruchy učení a chování*. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, [online]. 2014 [vid. 2. 4. 2019]. ISBN 978-80-7290-657-4. Dostupné z: <http://vzdelavani-dvpp.eu/download/opory/16jucovicova.kn.bl.TISK.pdf>

KUSÁ, O. Profesionál v komunikaci je učitel nikoliv rodič, In: *Agentura pro sociální začleňování* [online]. 28. 9. 2017 [vid. 29. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/profesional-v-komunikace-je-ucitel-nikoliv-rodic>

KOMUNIKACE S RODIČI. In: *ZŠ Praha 2, Londýnská 34* [online]. [vid. 2. 4. 2019]. Dostupné z: http://www.londynska.cz/plany/201105041123omunikace_s_rodici_skola.pdf

RICHTER, J., ed. Jak ve škole vytvořit bezpečné prostředí [online]. 2005 [vid. 2. 4. 2019]. ISBN 80-86734-38-2 Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/data/obj_files/1657/354/jak%20ve%20skole%20vytvorit%20zdravejsi%20prostr%20edi_web0.pdf

RODIČE VÍTÁNI. Desatero pro rodiče a učitele. In: *Rodiče vítáni* [online]. 27. 8. 2012 [vid. 2. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.rodicevitani.cz/nezarazene/desatero-pro-rodice-a-ucitele/>

SVATOŠ, I. Školní řád ZŠ Liberec, Dobiášova. In: ZŠ Liberec, Dobiášova [online]. 3. 9. 2018 [vid. 2. 4. 2019]. Dostupné z: http://www.dobiasova.cz/images//skolni_rad_2018.pdf

VESELÁ, M. a K. POSPÍŠILOVÁ. Bezpečná škola aneb Co dělat, když...: MANUÁL PRO ŠKOLY [online]. 2015 [vid. 2. 4. 2019]. Dostupné z: http://www.spolecnekbezpeci.cz/images/stories/dokumenty/Bezpe%C4%8Dn%C3%A1_%C5%A1kola_aneb_Co_d%C4%9Blat.pdf

VONEŠ, J. Pravidla pro vstup do školy. In: ZŠ *Gutova* [online]. [vid. 2. 4. 2019]. Dostupné z: <https://www.zsgutova.cz/?p=vstup>

Zákony, metodická doporučení a pokyny:

MPSV ČR. Zákon č. 359/1999 sb. O sociálně-právní ochraně dětí. Praha: MPSV, 1999. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/7263/Zakon_o_socialne-pravni_ochrane_deti.pdf

MŠMT. Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č.j. 21291/2010-28 [online]. 2010. [vid. 2. 4. 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

MŠMT. Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních č.j. 21149/2016 [online]. 2016 [vid. 2. 4. 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

MŠMT. Příloha 1 – Návykové látky [online]. [vid. 2. 4. 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/49475/>

MŠMT. Příloha 4 – Alkohol [online]. [vid. 2. 4. 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/49652/>

MŠMT. Příloha 11 – Záškoláctví [online]. [vid. 2. 4. 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

MŠMT. Příloha 12 – Krádeže [online]. [vid. 2. 4. 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

MŠMT. Příloha 14 – Krizové situace spojené s násilím [online]. [vid. 2. 4. 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Doporučený dopis – pozvání k výchovné komisi

Příloha č. 2 - Souhlas zletilého studenta_ nebo zákonného zástupce nezletilého žáka s orientačním testováním žáka nebo studenta na přítomnost alkoholu nebo návykových látek

Příloha č. 1

Doporučený dopis – pozvání k výchovné komisi

Adresa školy:

Kontakt na školu:

Adresa zákonného zástupce (matka/otec):

Věc: Výchovná komise

Pane/Paní xxxxxxx,

Dostavte se prosím do školy k výchovné komisi týkající se Vašeho syna v např. v pondělí 20. 11. 2018 ve 14:00 do ředitelny školy. Vaše přítomnost je naléhavá.

Děkuji.

tř. uč.....

V dne

Příloha č. 2

Souhlas zletilého studenta nebo zákonného zástupce nezletilého žáka s orientačním testováním žáka nebo studenta na přítomnost alkoholu nebo návykových látek

Škola, adresa, razítko:

Souhlasné prohlášení zákonného zástupce nezletilého žáka k možnosti orientačního testování přítomnosti návykových látek (alkoholu a NL) v lidském organismu v průběhu školní docházky na naší škole.

Způsob testování:

Testování na přítomnost **alkoholu pomocí dechové zkoušky**, na přítomnost **ostatních návykových látek pomocí zkoušky z potu nebo ze slin**.

Jméno žáka

Souhlasím s možností orientačního testování přítomnosti návykových látek u mého nezletilého syna/dcery, **existuje-li důvodné podezření na požití návykové látky**.

Beru na vědomí, že v případě pozitivního nálezu orientačního testu, mám jako zákonný zástupce nezletilého žáka právo zajistit provedení lékařského laboratorního vyšetření, jehož náklady se v případě jeho pozitivního výsledku tímto zavazuji plně uhradit, včetně certifikovaného testu na NL.

Současně tímto potvrzuji, že jsem byl ze strany školy informován o způsobu, jakým se testování provádí, důvodech pro provedení testování a možných důsledcích testování, písemnou formou.

Zároveň beru na vědomí, že v případě pozitivního nálezu testu na návykové látky budou vůči výše jmenovanému žákovi uplatňována následující sankční opatření:

V..... dne.....

Podpis zákonného zástupce